

bis

BIBLIOTEK I SAMHÄLLE
Biblioteksdebatt från vänster
#2 2020 - 30 KR

NÄR KRISEN KOMMER

bis

Tidskriften ges ut av föreningen Bibliotek i Samhälle (BiS) och utkommer med fyra nummer per år. Artiklar i *bis* publiceras i efterhand som pdf-filer på BiS webbplats enligt Creative Commons Erkännande-DelaLika 4.0 Internationell (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>) – om inget annat avtalats.

BESÖK OSS PÅ WEBBEN
Hemsida: <http://foreningenbis.com>
Twitter: @foreningenbis
Facebook: <http://facebook.com/foreningenbis>

KONTAKT
tidskriftenbis@gmail.com

MEDLEMSKAP OCH
PRENUMERATION
Medlemskap i BiS gäller i ett år och inkluderar prenumeration på tidskriften *bis* (fyra nummer).

- Ordinarie medlemskap: 250 kr
 - Medlemskap för student, pensionär eller person utan full inkomst: 160 kr
 - Stödmedlemskap: 500 kr
 - Endast prenumeration: 160 kr
 - Institutioner samt prenumerationer utlandet: 300 kr
- Föreningens postgiro: 33 53 16-6.

TRYCK
Ale Tryckteam AB

ISSN
0345-1135

ANSVARIG UTGIVARE
Lennart Wettmark

REDAKTIONSGRUPP
Sofia Berg, Ida Holmlund,
Charlotte Högberg, Lena Lundgren,
Martin Persson, Johannes Soldal och
Tobias Willstedt

OMSLAG
Stellan Klint

GRAFISK FORM
Linus Mannervik

2020 #2

6. Hur hanterar folkbiblioteken coronakrisen?
9. Amerikanska bibliotek under coronakrisen
10. Digital omställning kräver digital delaktighet
14. Tre aspekter av information under coronakrisen
17. Sju forslag för den näre framtida
20. Biblioteket behöver sina vänner – exemplet Biskopsgården
23. ”En inföddes argöt” – om språket i sociala medier
25. Vi är skolbibliotekarier

När vi i mars diskuterade vad inriktningen för detta nummer av *bis* skulle vara, kändes temat ”När krisen kommer” självklart. Nu, ett kvartal senare, kan vi konstatera att månaderna som följde blev mer dramatiska än vi kunnat ana. Vi har sett tusentals döda och en ekonomisk krasch. Vi har sett en medelklass som hänvisas till att arbeta hemifrån med digitala verktyg, och en arbetarklass som sliter för att hålla ihop samhället eller förvisas till arbetslöshet.

Det har varit en omvälvande tid och det kommer skrivas milslånga analyser med olika perspektiv på coronan. Redan idag spirar en debatt om de negativa konsekvenserna av Sveriges nyliberala systemskifte med just-in-time-strategier inom sjukvården och privata utförare inom äldreomsorgen. *bis* bidrag är att utforska hur biblioteken har klarat att förhålla sig till pandemin. I detta temanummer gör vi nedslag i olika svenska kommuner, diskuterar digital delaktighet och infodemi, samt hör med våra amerikanska och norska kollegor om hur det ser ut i deras länder.

För föreningen BiS del har pandemin inneburit en inställd medverkan på Littfest i Umeå och ett virtuellt årsmöte. Precis som många föreningar och kulturaktörer så blir vi lidande när vi får färre möjligheter till att exponera oss och hitta nya medlemmar och prenumeranter. Om du vill stötta oss eller någon annan aktör du tycker är viktig, så är den rätta tiden nu.

Redaktionen

MEDVERKANDE DETTA NUMMER

Bengt Berg. poet och förläggare (Heidruns Förlag). Senaste bok är dikt/fotoboken *Varje morgon går jag ner till sjön och fotograferar vattnet*. Under pandemin har han sänt ”Hållplats E45” tillsammans med filmaren Anders Berg, ett kulturellt 11-kaffe, som också ligger på Youtube.

Sofia Berg bor i Malmö och arbetar som skolbibliotekarie.

Anders Ericson. Pensjonert bibliotekar, men aktiv frilansjournalist og bloggar og tildelt Norsk Biblioteksforenings pris 2020.

Fredrik Eriksson. Lärare och skribent.

Ida Holmlund jobbar som gymnasiebibliotekarie i Umeå.

Stellan Klint. Medicinsk bibliotekarie i Malmö.

Lena Lundgren: Bibliotekarie och tidigare utvecklingsledare vid Regionbibliotek Stockholm.

Sebastian Lönnlöf är gymnasiebibliotekarie, författare och kulturskribent, bosatt i Stockholm.

Randi Myhre. Projektledare och metodutvecklare på Forum Skill. Utbildar arbetsplatser i språkutvecklande arbetssätt. En av författarna till boken *Svenska på jobbet: samtalskort om generella arbetslivskompetenser* (2019).

Tobias Nordberg. Bibliotekarie i Uddevalla med fokus på folkbibliotekets roll i informationssamhället.

Eleonor Pavlov. Normkreativ barnbibliotekarie i Lund.

Martin Persson. Arbetar med formatfrågor och tillgängliga medier, bor i Malmö.

Röda Lina. *bis* ständiga samtidskommentator.

Annsöfi Lindberg är bibliotekarie och jobbar på Kungliga Konsthögskolan samt på Konstakademiens bibliotek i Stockholm.

Tobias Willstedt kommer under hösten jobba på heltid med att främja digital delaktighet för dem som isolerats på grund av coronaviruset.

Ny statistik visar på digital trend och färre folkbibliotek

Den nationella biblioteksstatistiken som Kungliga biblioteket samlar in visar att antalet fysiska lån gick ner under 2019. Samtidigt ökar antalet nedladdningar av elektroniska medier. Nedladdningen av e-böcker ökade med 14 procent. 92 av landets kommuner erbjuder nu också strömmad film. För universitets- och högskolebibliotek ökade också antalet sökningar och nedladdningar av e-medier medan det uppsagda avtalet med Elsevier gjorde att antalet tillgängliga e-medier var något färre. Den nationella statistiken visar att antalet skolbibliotek som är bemannade minst halvtid blivit något fler under 2019.

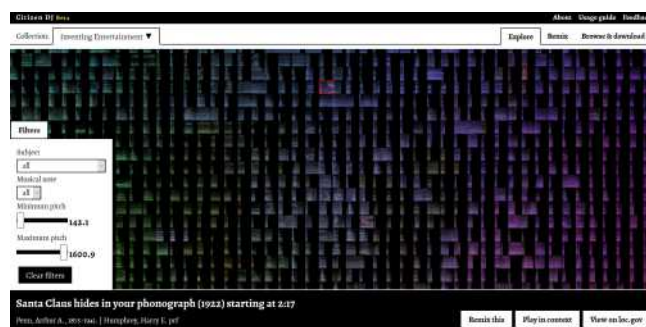
Enligt ny nordisk statistik, framtagen av Kulturanalys Norden, är Sverige är det land i Norden där antalet folkbibliotek minskar mest, rapporterar SVT. Sverige följs av Finland, med 36 respektive 29 färre folkbibliotek. Dessa två länder hade dock störst fysiskt mediebestånd. I Danmark minskade fysiska utlån mest, med 35 procent mellan 2010 och 2018. Sveriges antal folkbibliotek har minskat mest i Norden.

I Storbritannien inkluderas för första gången e-bokslån på titelnivå i den nationella statistiken. För sista halvan av 2018 och första av 2019 visar statistiken att det är stor skillnad på vilka titlar som lånas ut mest som e-böcker respektive fysiska böcker, rapporterar *The Guardian*. Medan topp tio av de fysiska utlånen utgörs av åtta thrillers innehåller motsvarande lista för e-böcker titlar som läkarmemoaren *This Is Going to Hurt* av Adam Kay och Madeline Millers *Circe*, en feministisk tolkning av grekisk mytologi, samt Sally Rooney's *Normal People*. Skillnaden förklaras med att användarna som lånar e-böcker tillhör en annan demografisk grupp.

Det demokratiska samtalet belyses i ny antologi

2018 beslutade regeringen att utse en kommitté för en nationell satsning på medie- och informationskunnighet och det demokratiska samtalet. Uppdraget innebar att arbeta med insatser som ökar människors motståndskraft mot desinformation, propaganda och näthat. I mitten av maj lanserades inom ramen för uppdraget en antologi med texter på temat av 14 skribenter. Den är särskilt aktuell i tider av motsägelsefull information och konspirationsteorier. *Det demokratiska samtalet i en digital tid – en antologi om desinformation, propaganda och näthat* kan laddas ner från <http://www.demokratiskasamtalet.se/>.

Library of Congress lanserar tjänst för musikaliska remixar

Skärmdump från redaktionens utforskande av Citizen DJ.

Genom ett nytt hiphop-projekt lanserar Library of Congress under sommaren 2020 en ny webbtjänst som ger möjligheten att skapa korta remixar av ljudmaterial som är fritt för återanvändning, rapporterar *The Verge*. Tjänsten, som går under namnet "Citizen DJ" innehåller närmare tre miljoner ljudinspelningar från bibliotekets arkiv, allt från myndighetsfilmer till musik, som kan redigeras och remixas direkt i webbläsaren för att sedan spelas in eller sparas ner till din dator. "My goal is to develop a simple way to discover and use public domain audio and video material for music making so that generations of artists and producers can use it to maximize their creativity, invent new sounds, and connect listeners to materials, cultures and sonic history that might otherwise go unremembered", säger skaparen Brian Foo, artist och datavetare, enligt en bloggpost för Library of Congress.

Skyddsombud larmar om oroliga bibliotekarier

I flera länder har biblioteken stängt ner under den pågående pandemin men i Sverige har de till stor del varit öppna, om än med förändringar. I Stockholm har skyddsombud rapporterat att bibliotekarier är oroliga för sin arbetssituation när det faktum att vissa bibliotek håller stängt ökar belastningen på de som fortsätter hålla öppet.

I slutet av mars skickade huvudskyddsombudet från Saco, Einar Ehn-Briem, en rapport om arbetssituationen till Arbetsmiljöverket, rapporterar *Mitt i Stockholm*. Brister som nämndes var ej tillräcklig städning av möbler och tangentbord, brist på handskar och dålig städning samt smittorisk i mötet med användare. Efter en inspektion beslöt Arbetsmiljöverket att inte kräva total stängning eftersom extrastädning då införts och riskgrupper hade alternativ att arbeta hemma. Trots dessa åtgärder och sådant som införande av plexiglas på bibliotek, säger Einar Ehn-Briem till *Mitt i Stockholm* att de anställ-

da är fortsatt oroliga:

– Den osäkra faktorn är fortfarande besökarna. Det förekommer att personal blir nyst och hostad på i ansiktet. Så länge vi behöver röra oss på samma ytor som besökare så finns en risk. Många är oroliga på jobbet.

Andra aspekter som framkommit är risken för konflikter när besökare ska hållas åtskilda samt en ökad tillströmning av vissa grupper samt behov av viss typ av service när andra verksamheter håller stängt. Trots att inspektionen från Arbetsmiljöverket inte beslöt om stängning framkom att lokala riskbedömningar saknades och kommunen fick ett föreläggande och vite på 100 000 kronor, rapporterar *Dagens Nyheter*.

Efter att en biblioteksanställd avled av covid-19 fick arbetsgivaren ytterligare kritik, men uppgav för *Dagens Nyheter* att man inte fått kännedom om att personen tillhörde en riskgrupp.

”Part of what we need to teach, in this digital and distanced world, is to look to the library as a virtual place to seek out facts and ideas online — not just as a building. If you encourage your students to think of their campus IDs and passwords as keys that open the library’s virtual doors, and librarians as their expert guides, they will find much to support their learning.”

Jennifer Burek Pierce i krönikan "When You Can't Send Students to the Campus Library", publicerad i *The Chronicle of Higher Education*.

PANDEMIN ÅSKÅDLIGGÖR VIKTEN AV ÖPPEN VETENSKAP

Det är flera förlag som tillfälligt öppet tillgängliggör resurser under covid-19, speciellt vetenskapliga artiklar och data med koppling till pandemin. Detta visar på hur viktig öppen tillgång till vetenskap är för att snabbare kunna föra forskningen framåt och ge alla samma rätt till kunskap, oavsett hur välbeställt lärosäte, sjukhus eller myndighet en arbetar vid.

Även intresserad allmänhet kan komma åt material. Förlag som Elsevier har även skapat digitala öppna resurser angående covid-19 och tillåter text- och datamining på det tillfälligt öppna innehållet.

Även andra typer av resurser, som tidigare erbjudits med väldigt begränsad tillgänglighet, har också gjorts tillfälligt öppet tillgängliga på webben, såsom Kungliga bibliotekets "Svenska dagstidningar" som var fritt tillgänglig under april och maj månad. Databasen, som används av forskare, studenter, släktforskare och intresserad allmänhet, kan en användare i vanliga fall bara komma åt genom att besöka KB eller speciellt utsedda datorer på de bibliotek som har licens.

”For me, to go to my library, it’s to go somewhere and still have purpose. [...] Even though I don’t have the internet at home, I can go to the library and still feel I’m contributing. And I’ve lost that. It’s frustrating.”

En arbetslös anonym kvinna i Geelong, Australien, berättar för *The Guardian* om hur nedstängningen av hennes lokala bibliotek under coronakrisen påverkar henne.

JUST IN TIME

Under det ifrågasättande av just-in-time-strategin, som coronapandemin har aktualiserat, kom jag att tänka på biblioteket i Exeter. Jag deltog i Anglo Scandinavian Conference i Exeter i England i maj 2003. Vi gjorde bland annat ett studiebesök på stadens huvudbibliotek och blev då av en stolt bibliotekarie presenterade för bibliotekets egen tolkning av det även då diskuterade begreppet just-in-time: Biblioteket var mycket sparsamt med gallringar och hade ett jättemagasin, där de äldre böckerna sparades. Servicen var på topp: De flesta efterfrågade böcker kunde omedelbart hämtas upp ur magasinet och alltså levereras just-in-time!

När jag nu tittar på bibliotekets hemsida kan jag konstatera att de fortfarande har 150 000 volymer i magasinet! Exeter har ca 100 000 invånare.

Lena Lundgren

NYA LÖSNINGAR FÖR ÖKAD INTERNETTILLGÅNG UNDER KRIS

Ett problem som blir tydligt under den pågående pandemi är att alla inte har tillgång till internet hemma och att stängda verksamheter kan innebära att människor förlorar den tillgång de har.

I slutet av april lanserade den amerikanska folkbiblioteksföreningen The Public Library Association, PLA, och Microsoft ett nytt initiativ för ökad teknologisk tillgång under coronakrisen. Microsoft finansierar utbyggnaden av wifi-åtkomstpunkter nära folkbiblioteken. Sedan tidigare har American Library Association, ALA, rekommenderat att alla folkbibliotek behåller sina wifi på under krisen, även om biblioteket är stängt. Enligt en undersökning är det dock få som i dagsläget har wifi-stationer som når utanför byggnaderna.

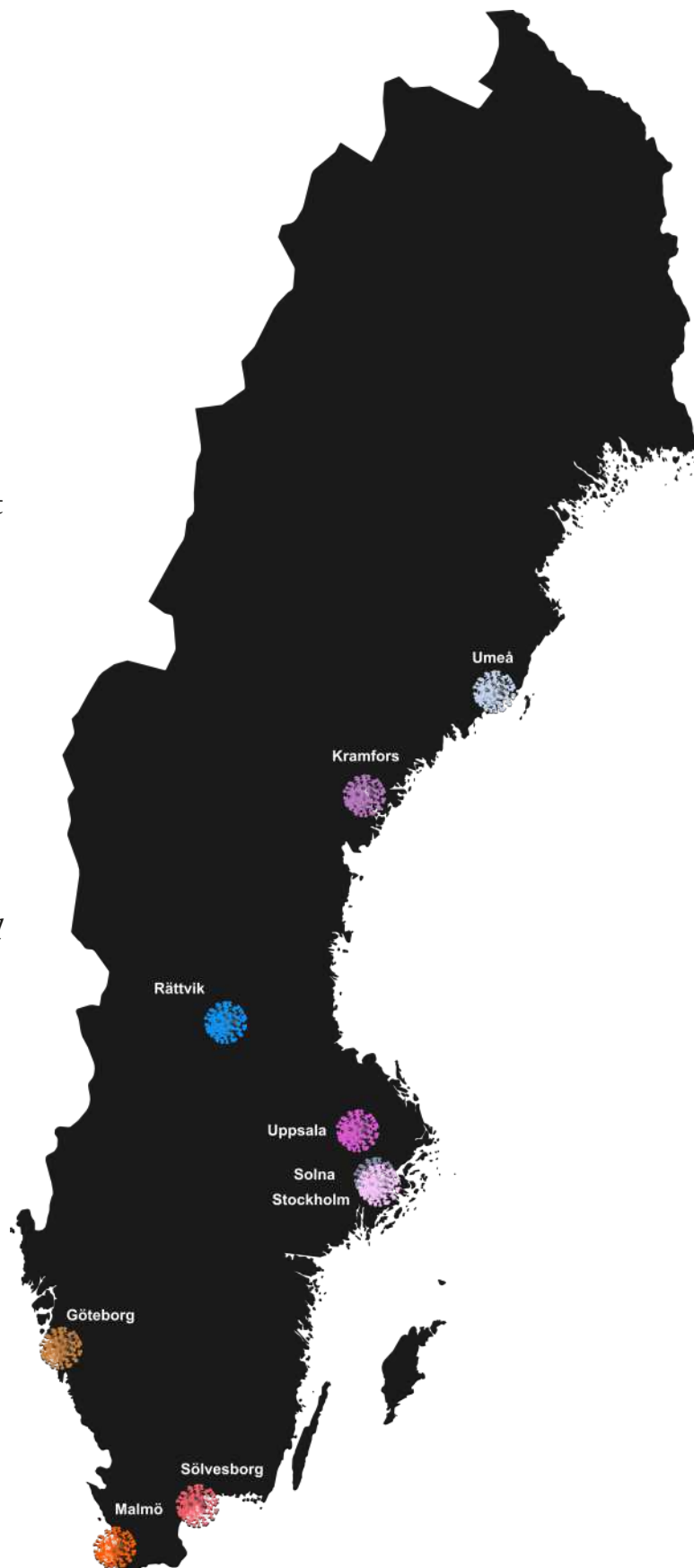
Hur hanterar folkbiblioteken coronakrisen?

Folkbiblioteken styrs av kommunerna och nationella rekommendationer specifika för biblioteken saknas. Hur biblioteken hanterar krisen är därför varierande. *bis* har högst ovetenskapligt gått in på ett slumpmässigt urval hem-sidor som speglar bibliotekens olika förhållningssätt.* Besluten kan ha fattats antingen av bibliotekschefen eller av kommunledningen, det framgår inte alltid. Ytterst handlar det om synen på bibliotekets roll i samhället, som en omistlig del av infrastrukturen eller som en bonus, ”grädde på moset” i kommunens service.

Kartläggning: Sofia Berg, Ida Holmlund och Lena Lundgren

Illustrationer: Martin Persson

*) Vi har sökt på bibliotekets namn och tittat på den information som möter användaren på första sidan. I några fall har vi klickat vidare för att få fler detaljer om exempelvis service. Informationen är hämtad 2020-05-31.

MALMÖ STADSBIBLIOTEK

"Malmö stadsbibliotek: startside" leder lite förvillande till boktips. "Stadsbiblioteket – Malmö stad" har en rubrik "Biblioteken i coronatider. Vi utökar vår digitala närvaro..." Länken leder till uppmaningen att beställa medier via katalogen och hämta dem, hellre än att besöka biblioteket och leta själv. Att bibliotekets öppettider är oförändrade, förutom vissa lokala avvikelser, ligger ytterligare ett klick bort.

Begränsningar som biblioteken har gjort till följd av covid-19 är att det finns färre sittplatser och färre datorarbetsplatser. Biblioteken har även tillfälligt stoppat sina låneavgifter om man inte har möjlighet att lämna tillbaka sina medier i tid. En stor del av folkbibliotekens programverksamhet är inställd tills vidare.

Biblioteken har bland annat utökat mängden lån av e-böcker och film genom den digitala filmtjänsten. Stadsbiblioteket har ett bokinkast som är öppet dygnet runt där medier kan lämnas tillbaka utan att man behöver gå in på biblioteket. Biblioteken har utökat sina tjänster för personer över 70 år som räknas som riskgrupp för coronaviruset. Till exempel kan låntagare inom riskgruppen hämta en "take-away"-påse utanför Stadsbiblioteket, med anpassade medier efter önskemål.

KRAMFORS BIBLIOTEK

Kramfors har valt en intressant väg: De har dragit ner på öppettiderna på huvudbiblioteket för att istället hålla närbiblioteken öppna så långt det går, samt att fortsätta med bokbussen och Boken kommer, även om det såklart anpassats till rådande rekommendationer. När det gäller barn och unga försöker de också att upprätthålla servicen. När skolor och förskolor i ytterområdena avböjt besök av bokbussen har de, i den mån det varit möjligt, valt att arrangera programverksamhet utomhus, samt att besöka närliggande förskolor med bokcykel. En intressant kommentar från bibliotekschefen är att de upplever att den psykiska ohälsan och oron på huvudbiblioteket har ökat i takt med att andra samhällsfunktioner i huvudorten stängt ner. Extra viktigt att biblioteket håller öppet! Men också en större belastning än i vanliga fall. Gymnasie- och SFI-elever har till exempel ingensans att vara när skolorna har stängt ner. För dem som inte har tillgång till internet hemma är biblioteket det enda alternativet. I vanliga fall är de två personal när biblioteket öppnas, nu är de tre för att det är så stort tryck. Folk har tvingats att bli mer digitala men då är det också fler som behöver mer stöd.

BIBLIOTEK UPPSALA

Överst på sidan: "Information med anledning av covid-19" leder till en sammanfattning med länkar till detaljerad information. Vissa bibliotek är stängda till den 9 augusti, några är dock mer öppna. Förlängda lånetider och borttagna förseningsavgifter. Här finns intressant nog en målsättning: "Bibliotek Uppsala vill jobba för att undvika smittspridning men samtidigt möjliggöra tillgången till kultur." Rubriken "Upplev biblioteket hemifrån" leder till tips om olika digitala tjänster. Utökad service i form av Bokkasse för avhämtning och Bokkasse för hemkörning för alla 70+.

SOLNA STADSBIBLIOTEK

Besökaren möts av en bildkarusell som först ger information om barnprogram utomhus och sedan fortsätter med blandad info om hur coronaviruset påverkar biblioteken samt om sedvanliga bibliotekstjänster och viss utökad service, exempelvis take away-påsar. Först om man klickar på Biblioteket i Solna centrum får man veta att huvudbiblioteket är helt stängt, filialen har begränsat öppethållande. Under en länk om grunden till beslutet får man veta att "Solna stad" har stängt biblioteket. Längre ner finns info om förändringar i servicen.

RÄTTVIKS BIBLIOTEK

"Krisledningsnämnden i Rättvik har beslutat att Kulturhuset och biblioteken i Ore och Boda hålls stängda tills vidare på grund av coronapandemin. Därmed är alla kulturprogram inställda under denna period." Strax under en bild från biblioteket kan man förvånande och något motsägelsefullt läsa: "Lokalerna, det trådlösa nätverket och it-utrustningen samt nästan alla medier är gratis att använda och låna." Ingen service erbjuds, enligt hemsidan.

GÖTEBORGS STADSBIBLIOTEK

"Stadsbiblioteket Göteborg" leder till en blogg, helt utan info om coronaviruset. "Stadsbiblioteket Göteborgs stad" leder till bibliotekets startside. (Förstår besökarna det? Jfr Malmö.) Där finns överst en länk till "Samlad information om coronaviruset", gemensam för hela staden. Längre ner finns information om bibliotekets service med anledning av covid-19 i form av frågor.

Flera av Göteborgs stads folkbibliotek är tillfälligt stängda på grund av covid-19. På många av de öppna folkbiblioteken har öppettiderna förändrats.

Programverksamhet på samtliga folkbibliotek är inställd till och med 16 augusti, med undantag för evenemang som kan genomföras digitalt eller utomhus. Biblioteken har inte möjlighet att ta emot barngrupper från förskolor och skolor. Biblioteken har utökat sina tjänster för personer över 70 år som räknas som riskgrupp för coronaviruset. Även här kan låntagare inom riskgruppen hämta en "take away"-påse med anpassade medier efter önskemål utanför valt bibliotek.

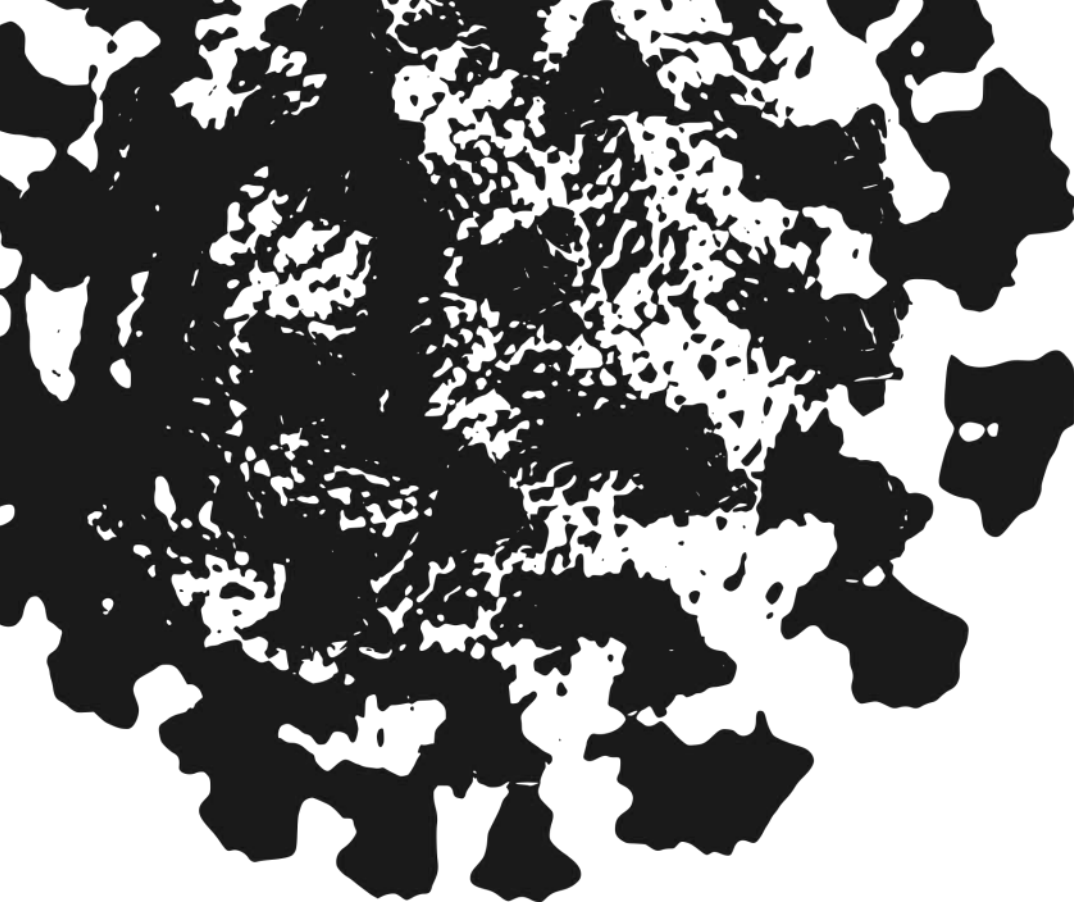
Övriga förändringar är att det på grund av smittorisk finns färre sittplatser och möjlighet att använda datorer på biblioteken. Vissa bibliotek har stängt grupprummen, tagit bort alla sittplatser och alla datorer. Ändrade låneregler är till exempel att förseningsavgifter tas bort tills vidare.

SÖLVESBORGS BIBLIOTEK

Biblioteken är stängda till den 15 augusti. Böcker kan beställas och avhämtas vissa tider. Hemkörning till 70+-are och riskgrupper.

UMEÅ STADSBIBLIOTEK

Umeå stadsbibliotek har info under "Aktuellt", men rubriken ligger ganska långt ner på sidan. Flera av stadsdelsbiblioteken valt att erbjuda utökad service till riskgrupper i form av extraöppet och "take away-bokpåsar". Samtidigt begränsas

servicen när det gäller andra grupper. På stadsbiblioteket i Umeå är alla grupprum stängda och övriga sittplatser har glesats ut. Kulturförvaltningen i Umeå kommun har beslutat att folkbiblioteken inte ska ta emot skolklasser eller barngrupper med fem eller fler barn.

STOCKHOLMS STADSBIBLIOTEK

Många av folkbiblioteken i Stockholms stad är stängda, dels på grund av att man vill minska resandet över staden men också på grund av att det har varit stor sjukfrånvaro hos personal. Enligt informationen ska några fler av biblioteken öppna igen från och med 1 juni. Det är svårt att hitta information om vilka bibliotek det gäller.

Begränsningar har bland annat också varit att alla reservationer av medier var pausade fram till den 1 juni men är möjliga igen från den 8 juni. Lånetiden av böcker förlängs från fyra veckor till sex veckor samt att inga förseningsavgifter tas ut från och med 1 mars och tills vidare.

Biblioteken har utökat sin service bland annat genom ”take away” för barn och vuxna med utvalda böcker, Boken kommer för personer över 70 år eller för personer inom riskgrupp. Förskolor kan beställa bokpåsar och liknande från vissa bibliotek. Lärhjälper erbjuds online. Programverksamheten är påverkad då många fysiska aktiviteter tvingats ställa in, men verksamheten erbjuds delvis online eller utomhus.

REFLEKIONER

Detta slumpmässiga urval visar verkligen hur olika det ser ut, både när det gäller innehållet i verksamheterna och hur bra man informerar om förändringar i dessa. På vissa hemsidor är informationen lätt att hitta, på andra är den inte lika tillgänglig. Besökaren möts på vissa bibliotek av inskränkningar, på andra av betoning på utökad service. En del bibliotek minskar öppettiderna, medan andra erbjuder ”take away” med varierande service och utökar lånetiderna och alla (?) har tagit bort förseningsavgifterna. Kramfors bibliotek visar stor flexibilitet, men tyvärr framgår anpassningarna och kreativiteten inte så tydligt på hemsidan. Några få bibliotek har stängt helt och hållet och biblioteken ses uppenbarligen i de kommunerna inte som en samhällsviktig verksamhet. Med hänsyn taget till de av Folkhälsomyndigheten ålagda restriktionerna och med nödvändiga anpassningar borde alla bibliotek enligt vår mening sträva efter att erbjuda så bred verksamhet som möjligt.

Kungliga biblioteket samlar in information om coronaläget från samtliga folkbiblioteks hemsidor varannan vecka. Resultaten sammanfattas kortfattat på KB:s hemsida.

Även Sveriges Författarförbund har gjort en mindre undersökning av biblioteken under coronakrisen, som publicerades innan Midsommar, precis innan *bis* pressläggning. Rapporten finns tillgänglig på författarförbundets kampanjsida rustabiblioteken.se.

Amerikanska bibliotek under coronakrisen

Det är stora skillnader mellan den svenska och den amerikanska coronasituationen, och den politiska diskussionen kring hanteringen av pandemin. Även amerikanska bibliotek har snabbt fått ställa om till nya förhållanden i samband med olika grader av nedstängning i samhället. Men i USA pågår också just nu en kampanj mot ett för snabbt återöppnande av biblioteken, med argumentet att ett öppnande hotar både biblioteksarbetsbärares och medborgares hälsa. *bis* hörde av sig med några frågor till Melissa Morrone, som arbetar som supervising librarian vid Shelby White and Leon Levy Information Commons, Brooklyn Public Library.¹ Melissa betonar krisläget och reserverar sig för att alla tankar inte är färdigtänkta i nuläget, utan bör ses som ögonblicksbilder från där hon står i skrivande stund.

Hi Melissa! What consequences did the arrival of covid-19 bring to your library, your patrons, and your work?

Brooklyn Public Library, as well as the New York Public Library and Queens Library – the other two systems in NYC – have been closed since the middle of March. There's no date set for a reopening of any of the buildings, but we know it will be a very slow and gradual process (i.e. only a few branches reopening at a time, with very limited services and limited numbers of people permitted inside at one time, and everyone required to wear a mask). It's definitely going to be some time till people can hang out for hours and attend group programs and use public computers again.

Lots of New Yorkers (and also some out-of-state people) have been signing up for new library cards or getting their existing accounts reactivated, which right now give access to e-books and other digital resources. We're doing virtual reference and reader's advisory and resume help. There have been online programs for all ages, and I think attendance has been uniformly pretty good. (I've hosted a few workshops – digital photography, audio recording, and creative writing – with different outside facilitators that have been successful.) I'm sure plenty of people really miss their public library, but of course there are far more pressing concerns in their lives that are actually being articulated in the news and on social media, primarily jobs and (lack of) income, and children and schools.

Libraries across the country are tried-and-true economic and workforce development hubs. The economic recovery depends immeasurably on the health of library workers and the continued existence of their positions as the work begins. If it is not safe to resume physical operations, workers can still provide online services to people in need, especially unemployment and other social benefits. We can bridge digital divides safely by extending WiFi access to parking lots and working with other municipal departments to do so through other creative means, such as turning decommissioned school buses into mobile WiFi hubs and providing devices to the underserved. As libraries contend with their many incompatibilities with social distancing, they need to have their energy freed up for efforts to reconfigure and redistribute what public space is right now.

Citat från Uppropet "#ProtectLibraryWorkers & communities: Don't reopen libraries until it's safe", change.org.

För att läsa mer om reaktionerna på gradvis återöppnade bibliotek i USA, se [#closethelibraries](https://closethelibraries.org) och [#protectlibraryworkers](https://protectlibraryworkers.org).

How would you describe the current state of political mobilization in the US and in the communities you are part of? Has the present situation led to a change of priorities, focus or methods?

Briefly – uhh I don't know, things are such a shitshow here. The pandemic has laid bare even more of this country's racist inequities and appalling healthcare infrastructure. Lots of mutual aid networks are forming in cities, including dozens in NYC,² though. I've been getting involved in the one in my Brooklyn neighborhood.

Do you think that the pandemic will bring any lasting changes to American libraries and library work?

More stringent cleaning and disinfecting procedures in libraries would be a positive outcome. There's lots more potential for negative outcomes, of course, starting with the idea that collections and services could simply be made virtual and that would be adequate (like the battles happening in education now, both higher ed and K-12 schools). I can't imagine the austerity that will be affecting local economies for years and years to come, which will obviously affect funding of libraries and other parts of the public sector. On the positive side, I do think that people will eventually readjust to being in shared public spaces without any permanent aversion to public transportation, restaurants, cultural spaces, libraries, etc.

Intervju: Martin Persson

1) Melissa har även varit redaktör för böckerna *Informed Agitation: Library and Information Skills in Social Justice Movements* och *Beyond and Human Operators: A Critical Oral History on Technology in Libraries and Archives* (Library Juice Press, 2014 respektive 2018).

2) Se <https://mutualaid.nyc/resources-groups/#groups-directory> för en förteckning, reds. anmärkn.).

Digital omställning kräver digital delaktighet

I samband med coronakrisen har den digitala omställningen tagit nya kliv framåt, inte minst i biblioteksverksamheter. Tobias Willstedt påminner dock om problem med digital delaktighet, tillgänglighet och ökade klyftor, som en sådan utveckling riskerar att negligera.

Text: Tobias Willstedt

December 2019 går jag på föräldraledighet. Det är mitt första barn. Distansen till lönearbete gör mig gott, jag känner mig fri för första gången sedan 2006, då jag började arbeta heltid som bibliotekarie. Jag och mitt barn besöker ofta biblioteket, flera gånger i veckan periodvis. Jag njuter av att bara vara en besökare och inte fundera mer över verksamheten än vilka nya romaner som står på skylthyllan.

När nästan hälften av min ledighet har gått slår coronaviruset till med full kraft. Isoleringen som kommer i dess spår gör inte mig så mycket. Allting har redan stannat av på ett sätt, när jag bara fokuserat på att vara hemma och ge min omsorg till någon som behöver mig så pass mycket som ett spädbarn gör. Dessutom har vi ett stort naturreservat nästgårds, och spenderar flera timmar varje dag med att utforska skogarna.

Som konsekvens av pandemin förlorar min partner både inkomsterna från sitt eget företag och får gå från sitt extrajobb inom handeln. Det finns ingen möjlighet till a-kassa. Jag är förvisso föräldraledig från ett välbetalt myndighetsjobb där jag tjänar bättre än jag någonsin kunnat hoppas på med en bibliotekarieutbildning, men föräldrapenningen blir ändå väldigt knapp med tanke på att vi plötsligt är tre som ska klara oss på den.

Illa blir värre för oss, när alla biblioteken inom gångavstånd stänger. När de fysiska lokalerna inte längre är tillgängliga försöker Stockholms stadsbibliotek lyfta fram sina digitala tjänster. Jag känner väl till dem – Biblio, Pressreader, nedladdningsbara e-böcker, med mera. Problemet är att vi saknar utrustning att komma åt dem. Min telefon som redan har för många år på nacken, är inte optimal för längre läsning. Någon platta har vi inte. Att köpa nytt känns som en stor risk när vi behöver alla slantar vi har för att klara hyran under kommande månader.

Jag håller kontakten med mina vänner, av vilka en är över nittio år, en änka som inte direkt har någon egen familj. I ett slag har hon blivit helt isolerad, med sällskap bara av sin tv och hemtjänsten. Hon älskar att läsa men klarar inte av några digi-

tala tjänster, och är till på köpet syn-, hörsel- och rörelsenedsatt.

Digital omställning är stridsrozet när social distansiering härskar. Men digital omställning handlar också om digital delaktighet. Och knepiga saker som jämlikhet och rättvisa.

VAD ÄR DIGITALISERING?

"Vi ställer inte in, vi ställer om", hörde jag från verksamheter och personer inom, och utanför, bibliotekssektorn våren 2020. Det man syftade på var den digitala omställning man såg sig motiverad att genomföra med anledning av pandemin. Spridningen av coronan gjorde att de flesta bibliotek i Västeuropa och Nordamerika fick stänga. Undantaget var Sverige där folkbiblioteken, på det stora hela, fortfarande var öppna. Trots det blev förutsättningarna att driva biblioteksverksamhet kraftigt förändrad. Både besökare och personal höll sig hemma av rädsla och omtanke. Biblioteken var tvungna att bli kreativa.

"Att utnyttja digitaliseringens möjligheter är inte längre ett val. Vi vet också att desinformation flödar och att vikten av källkritik är på riktigt", läser jag på Kungliga bibliotekets hemsida, då man lanserade den nya plattformen för bibliotek, "Biblioteken under corona". Ambitionen är uppriktig och jag ser som åskådare att biblioteken nu faktiskt tar chansen att lyfta fram sina digitala källor och tjänster. Vad innebär det då att ta tillvara på digitaliseringens möjligheter?

Enligt forskaren Jan Gulliksen avser *digitisering* eller informationsdigitalisering den process där analog information transformeras till digital information. I och med digitisering blir analog information strukturerbar, sökbar och tillgänglig genom digitala kanaler, men samhällelig *digitalisering* (engelska: *digitalization*) är den förändring av samhälle, arbetsliv, verksamheter, teknikanvändning och de nya affärsmässiga förutsättningar som uppkommer genom de möjligheter som tekniken ger. Den digitala tekniken ger oss möjlighet att göra saker på andra sätt än vad vi tidigare kunnat göra, men den ger oss också möjlighet att göra helt nya saker.¹

Foto: Tobias Willstedt

I de statliga utredningarnas Sverige beskrivs processen på ett liknande sätt. Jag läser följande i SOU 2014:13, *En digital agenda i människans tjänst*:

Digitalisering är den samhälls- och människoomvälvande process som gradvis blir allt svårare att över huvud taget särskilja från någon del av livet. Det innebär att individer och organisationer kan kommunicera och utbyta information med andra människor, organisationer och sin omgivning på helt nya sätt. Digitaliseringen och användningen av IT-baserade lösningar kan bidra till att öka tillgängligheten och effektiviteten både hos företag och hos offentlig förvaltning.

Digitalisering är i dessa utsagor ett positivt ord som kommer leda till effektivisering och ökad tillgänglighet, för att inte tala om möjligheterna att göra nya saker. Ser man på bibliotekens verksamhet både innan och under covid-19 kan man finna exempel både på digitisering och samhällelig digitalisering. Analoga medier och verksamheter överförs till digitala kanaler i allt snabbare takt, och vissa saker som görs är helt nya. Jag ser egentligen inget skäl att kritisera något av dessa initiativ, och är säker på att vissa av dem kan leda till goda resultat, när det gäller att uppfylla bibliotekens uppdrag. På ett strukturellt plan finns det dock en del svårigheter som måste adresseras, exempelvis hur redo målgruppen, i folkbibliotekens fall allmänheten, är för en digital omställning.

DIGITAL KOMPETENS, INTERNET OCH BIBLIOTEK

Innan coronan slog till publicerades undersökningen *Bibliotek, internet och demokrati* om svenskars digitala kunskaper. Syftet med undersökningen var att ta reda på mer om allmänhetens inställning till och kunskap om digitala områden som berör sociala medier, integritet och säkerhet på internet. Även allmänhetens syn på tidningar och villigheten att betala för nyheter på nätet var ämnen för undersökningen, som utfördes av Novus på uppdrag av Svensk biblioteksförning och Kungliga biblioteket.²

Hur kan man då sammanfatta innehållet i *Bibliotek, internet och demokrati*? Resultatet tyder på att det finns stora brister på kunskap i hur internet fungerar. Ålder och utbildning spelar stor roll för kunskaperna, vilket kanske inte är så förvånande för dem som har läst annat underlag om hur det står till med digital delaktighet i landet, eller har praktisk erfarenhet av att jobba med frågorna. Exempelvis kan man läsa *Svenskarna och internet 2018* för mer intressant stoff. Där framgår det att det finns en klyfta inte bara mellan de som använder internet och de som inte gör det, utan mellan de som använder internet varje dag och de som gör det mer sällan: ”Redan de som använder internet någon eller några gånger i veckan känner sig mycket mindre delaktiga i det digitala samhället än de som kopplar upp sig dagligen.”³

VILKA NÅR FOLKBIBLIOTEKEN?

Att många svenskar saknar digital kompetens är inte nya kunskaper eller främmande perspektiv för oss som arbetar med biblioteksverksamhet tror jag, utan snarare vardag. Enligt bibliotekslagen ska folkbiblioteken verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet. Folkbiblioteken gör idag detta både genom att hjälpa sina besökare med enklare problem på plats och genom mer proaktiva folkbildande aktiviteter där deltagarna i folkbibliotekens verksamhet kan bygga upp sin kompetens i de här frågorna tillsammans med bibliotekets personal. Möten med grupper som har dåliga kunskaper om internet, och som har svårigheter att värdera nyheter och källor är vanliga.

Men hur framgångsrika är folkbiblioteken egentligen på att nå dem som är i ett utanförskap orsakat av bristande digital kompetens? Inte tillräckligt enligt forskarna Katarina Michnik och Catarina Eriksson:

Vi har funnit att det finns ett samband mellan utbildning, folkbiblioteksbesök och internetanvändning. Personer med

högre utbildning tenderar att i högre utsträckning besöka folkbibliotek [...] Personer som i stor utsträckning använder internet, specifikt informationssöker på internet, tenderar i en högre utsträckning att besöka folkbibliotek [...] Eftersom de invånare som använder internet i minst utsträckning tenderar vara de som också i minst utsträckning besöker folkbibliotek, är frågan om digitala bibliotekstjänster kan vara ett sätt att nå de invånare som inte besöker folkbibliotek. Vår analys tyder på att så inte är fallet – folkbibliotekens digitala tjänster verkar i liten utsträckning attrahera de respondenter som inte redan besöker folkbibliotek.⁴

Även om folkbiblioteken möter många utan digital kompetens, är den största gruppen besökare alltså välutbildade personer som är bra på att använda sig av internet själva. Folkbiblioteken har hittills inte varit så bra på att nå dem som står utanför det digitala som man kanske hade hoppats på. Michnik och Eriksson menar med detta som bakgrund att satsningar på digitala tjänster sällan lyckas attrahera nya grupper till att använda folkbiblioteken. Kommer dessa grupper i och med den utveckling som skyndas på av corona stå ännu längre bort från informations-samhället?

ETT FÖRSTÄRKT KLASSAMHÄLLE

Det är början på 2020. På Twitter diskuterar ett gäng bibliotekarier en kulturkrönika i en stor svensk dagstidning som handlar om hur krångligt det är att använda bibliotekens e-böcker och hur undermåligt utbudet är. Bibliotekarierna gillar inte texten eftersom de tycker att den är dåligt researchad. Någon kommenterar att det bara är första gången man ska använda folkbibliotekens e-bokstjänst som den är krånglig, sen brukar det gå bra. Jag skriver i tråden att många nog tappar sugen efter den där första gången då det inte funkar, det är lite moment of truth – funkar det inte då så kommer man inte tillbaka. Ingen håller med. Förutom bibliotekarier kan jag identifiera en användare i diskussionen. Han tycker att artikelförfattaren har en poäng – det är svårt att använda bibliotekens e-böcker, och utbudet är sämre än i betalapparna.

I kulturkrönikan är det en framgångsrik journalist som tycker att bibliotekens digitala tjänster är för krångliga. Men vilka är då de svenskar som av olika anledningar helt eller delvis står utanför den digitala delaktigheten? I en enkät som Lärarförbundet låtit göra visar det sig att lärare som jobbar med digital undervisning bedömer att nära hälften av högstadieläverna från familjer med låg socioekonomisk status har dåliga förutsättningar hemma för att klara fjärrundervisning. Bland elever från familjer med hög socioekonomisk status bedöms i princip alla ha goda förutsättningar.⁵ Forskaren Dino Viscovi, som studerat användandet av ny teknik hos äldre användare, konstaterar angående tillgången till utrustning att

[i]nnehavet är tydligt kopplat till materiella, sociala och diskursiva resurser [...] Det här skiljer sig åt klassmässigt som även inte har gjort, som radion inte har gjort. Det är en klassfråga i större utsträckning.⁶

Vad gäller användandet av digitala tjänster så är socioekonomiska faktorer helt enkelt grundläggande. Utbildning, tillgången till utrustning och möjligheten att betala för ett kvalitativt utbud skapar förutsättningar som avgör ditt handlingsutrymme på nätet. Detta bekräftas i många studier. Se den fakta som presenteras i undersökningen *Bibliotek, Internet och demokrati* som exempel. På frågor om vilka som konsumerar nyheter bakom betalväggar, kan vi se att de som väljer att prenumerera på en dagstidning är i minoritet. Och de flesta som väljer bort dagstidning, eller betallösningar, anger att de tycker att det finns tillräckligt många gratisnyheter på nätet. Samtidigt uppger två av tre att de blir stoppade av betalväggar en eller flera gånger i veckan – bland de som ser sig som digitala är det så många som tre av fyra. Det är också intressant att många personer i undersökningen svarar att det sämsta med internets utveckling är svårigheten att veta vilka källor man kan lita på och att det finns så mycket desinformation och propaganda. Det är många som hade velat läsa mer, och vet att många källor på internet inte är tillförlitliga, men de har inte råd eller tycker helt enkelt inte att det är värt att betala för det.

Tobias Willstedt. Foto: Privat

Det finns fler exempel – de som har studerat användningen av digitala prenumerationstjänster vad gäller video på internet (exempelvis Netflix) har konstaterat att användningen av dem i mycket avgörs av inkomst (de som inte har råd prenumererar inte på tjänsterna helt enkelt).⁷ Egentligen är det självklarheter.

I gruppen som har svårt att hänga med i en digital omställning finns en överrepresentation av personer med funktionsnedsättning. Till exempel visar en undersökning som Synskadades Riksförbund, SRF, gjort att 25 procent av deras medlemmar aldrig har använt internet.⁸ En undersökning som visar ett liknande

resultat, men med ett bredare anslag, är *Svenskarna med funktionsnedsättning och Internet* som 2017 genomfördes av organisationen Begripsam.

När Begripsam summerar den övergripande frågan om huruvida internet är svårt, tycker 48 procent av deltagarna i undersökningen att så är fallet. Man kan också se i *Svenskarna med funktionsnedsättning och Internet* att det finns en stor kunskapsbrist som leder till problem med att använda smarta telefoner. Skillnaderna är stora mellan de olika grupper som finns representerade i undersökningen, men resultatet visar på en tydlig tendens.⁹

Författaren Margareta Persson skriver i artikeln "Välfärd eller välgörenhet" i *Bang* (2/2019) om hur klass samvarierar med funktionsmaksordningen i Sverige. Det finns en funktionsmaksordning som skär genom seklerna oberoende av ekonomiska villkor, menar Persson. När Persson skriver att klassamhället och funktionsmaksordningen samvarierar refererar hon till hur personer med funktionsnedsättning i Sverige oftare drabbas av fattigdom än andra. Dessutom argumenterar hon för att personer som hör till arbetarklassen och som har funktionsnedsättningar får mycket sämre stöd och hjälp av välfärdssystemet samt att det bland personer med funktionsnedsättning är tre gånger vanligare att avstå från vård och hjälpmedel på grund av ekonomiska orsaker än för andra medborgare i Sverige.

Personer med funktionsnedsättning kan vara dubbelt utsatta. Det handlar inte bara om att digitala tjänster måste vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning utan att de måste ha råd med utrustningen. Och för många personer med funktionsnedsättning förutsätter det också tillgång till stöd och hjälp. Det här ska inte vara några främmande perspektiv för oss som arbetar med biblioteksverksamhet. I bibliotekslagen står det att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna sär-

skild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.

VI KAN INTE PRATA OM DIGITALISERING UTAN ATT PRATA OM KLASSEN OCH TILLGÄNGLIGHET

När jag skriver detta är problemen orsakade av coronan fortfarande i full blom, och biblioteken jobbar på så bra som möjligt. På Kungliga bibliotekets plattform "Biblioteken under corona" finns en handfull inlägg som huvudsakligen handlar om digitala satsningar. Jag vill nämna att folkbiblioteken också har gjort satsningar på sina analoga verksamheter, exempel på detta kan vara genom utökad Boken kommer-verksamhet för riskgrupper, take away-satsningar där du kan hämta dina lånade böcker i en bokpåse, och annat.

Möjligheterna med digitalisering lyfts ofta fram, men vi måste ta hänsyn till svårigheterna som finns på strukturell nivå. Som jag har visat i den här texten saknar många svenskar digital kompetens. Studier visar att dessa svenskar inte heller är vana biblioteksbesökare, och som Michnik och Eriksson skriver, så kommer de heller inte att söka sig till biblioteket för att ta del av digitala tjänster, om nya sådana erbjuds. Snarare cementeras de i en position utanför biblioteken och informationssamhället. Anledningen till utanförskapet har sin grund i klass och bristande tillgänglighet.

Vi kan alltså inte enbart ta fram nya digitala tjänster, eller marknadsföra andra, och hoppas att jobbet är färdigt sen. En digital omställning måste göras på rätt sätt. Rätt sätt är att ta hänsyn till frågor om klass, tillgänglighet och andra perspektiv som är nödvändiga att hålla i huvudet om man vill skapa ett inkluderande samhälle. Det är ett arbete som kräver stora insatser, och det som står på spel är ett delat samhälle med enorma klyftor.

- 1) Hämtat ur en föreläsning av Gulliksen om "Digitaliseringens transformerande kraft" från 2018-11-15. Powerpoint-underlaget går att se här: <https://mtm.se/contentassets/922513c70ab84eb4ba4f7e1e240bc1f2/gulliksen-digitaliseringens-transformerande-kraft.pdf>. (Kollad 2020-05-08).
- 2) Undersökningen genomfördes under hösten 2019 och går att hitta här: <https://www.biblioteksforeningen.se/rapporter/bibliotek-internet-och-demokrati/> (Kollad 2020-05-11).
- 3) Davidsson, Pamela, Palm, Matti & Melin Mandre, Åsa (2018). *Svenskarna och internet 2018*. IIS, Internetstiftelsen i Sverige, s. 4.
- 4) Eriksson, Catarina & Michnik, Katarina (2019). "Allas bibliotek" i Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand, Patrik Öhberg och Annika Bergström (red) *Sprickor i fasaden*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet, s. 316.

- 5) SVT (2020). Distanundervisning blottar digitalt utanförskap. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/distanundervisning-blottar-digitalt-utanforskap>. (Kollad 2020-05-06).
- 6) Återgivet från en presentation av Viscovi på Svensk biblioteksförnings forskardag 2019-12-03.
- 7) Se Jesper Kleins föreläsning på Svenska Daisykonsortiets konferens 2018-11-15, "Vägen till gemensamma digitala bibliotekstjänster": <https://www.youtube.com/watch?v=XYFsx11-pdw&list=PLgfQyILO-Fz1xo53zIJFqAcgyGsnbk8IQ&index=11> (Kollad 2020-05-15).
- 8) SRF (2015). *Dålig digital delaktighet! En rapport om användning av internet hos personer med synnedsättning* <http://srf.nu/det-har-vill-vi/rapporter/rapporter/> (Kollad 2020-05-12).
- 9) Begripsam (2018). *Svenskarna med funktionsnedsättning och internet* <http://www.begripsam.se/internet/rapporter/> (Kollad 2020-05-12).

Tre aspekter av information under coronakrisen

Pandemin producerar inte bara sjukdom eller fullbelagda intensivvårdsavdelningar, det är också en ”infodemi”, där information i olika genrer och kanaler sprids i en oerhört snabb hastighet. Martin Persson tittar lite närmre på några informationsaspekter av coronakrisen.

Text: Martin Persson

covid-19 är ett produktivt fenomen, det genererar en massa händelser antingen direkt eller indirekt kopplat till smittans spridning. Det finns de mer direkta materiella konsekvenserna av covid-19 – att människor insjuknar, dör, blir av med jobbet, får del av någon av statens krisåtgärder, lämnas utanför en sådan åtgärd, etc. En annan aspekt av pandemins produktivitet är hur den synliggör olika informationsrelaterade frågeställningar som inte är specifika för just covid-19, men som får sin belysning i samband med virusets utbredning och samhällets ansträngningar att hantera den. Här tänkte jag beskriva tre sådana, utan anspråk på fullständighet eller inbördes ordning.

EPISTEMOLOGI

Mitt i alla ”fakta” som slängs fram och tillbaka i debatten kring coronahanteringen är också en kunskapsteoretisk debatt om *epistemologi* – hur kan vi veta det vi säger oss veta? – hyfsat närvarande i det offentliga samtalet. Fokus hamnar inte bara på kunskap först, handling sen, utan på en problematisering av kunskap som process, alltid ofullständig, alltid öppen för kritik, omprövning och komplettering.

Det kan handla om vilken akademisk disciplin eller kunskapssfär som har bäst förutsättningar att informera politiska beslut i olika frågor, är det epidemiologerna, immunologerna, eller rent av intensivvårdssjuksköterskorna?¹ Ingår ekonomisk hänsyn, utöver den rent medicinska, i bedömningar av bästa strategi för att hantera smittan? Men också frågor om varifrån siffror kommer, hur jämförbara de är, hur mycket tilltro vi kan sätta till modellerade scenarion, hur mycket tilltro vi kan sätta till modeller som kalibrerats på data från tidigare epidemier? Hur har data samlats in, hur har ur-

valsmetoder och mätpunkter avgjorts och vad får det för konsekvenser för tolkningen av resultaten?

Det finns alltså en öppning för en dialog kring metodfrågor, och att de förutsättningar och begränsningar som grundlägger olika typer av coronavetande kommer upp till ytan. Med det sagt lämnar dialogen ofta mycket i övrigt att önska, och präglas inte alltid av den goda seminariekultur man förespråkar inom akademien (men som man i ärlighetens namn ofta har svårt att leva upp till, även där, även utanför kristid). Kritikern är inte alltid själv så mottaglig för kritik, ovillig att ta till sig synpunkter på sin egen metod eller vilka slutsatser man kan dra utifrån sina resultat. Skulle jag körsbärsplocka data? Sällan! Och medielogiken som kräver snärtiga citat och förenklingar av komplexa, svåra frågor.

Det är väl oundvikligt att känslor kommer in. Att forskaren, vare sig det är den professionella eller hobbyforskaren, skulle kunna frigöra sig från sin egen personliga prestige, sin bakgrund och position, sina egna känslor och drivkrafter, är lika mycket en utopi i kristid som annars. Och på samma sätt är det svårt för en läsare att frigöra sig från sina auktoriteter, vare sig det gäller publikationskanaler, idologiserade tjänstemän eller sociala nätverk när det gäller tolkning av vad som stämmer eller ej.

”Att lyssna på vetenskapen” är inte så enkelt som det låter, för den är inte entydig, med flera olika anspråk på vad, och hur, vi vet bäst. Man kan nog famla i olika grad, men osäkerheten, även inom vetenskapen med stort V, är fortsatt hög kring många coronaaspekter, vilket också påpekats i debatten.

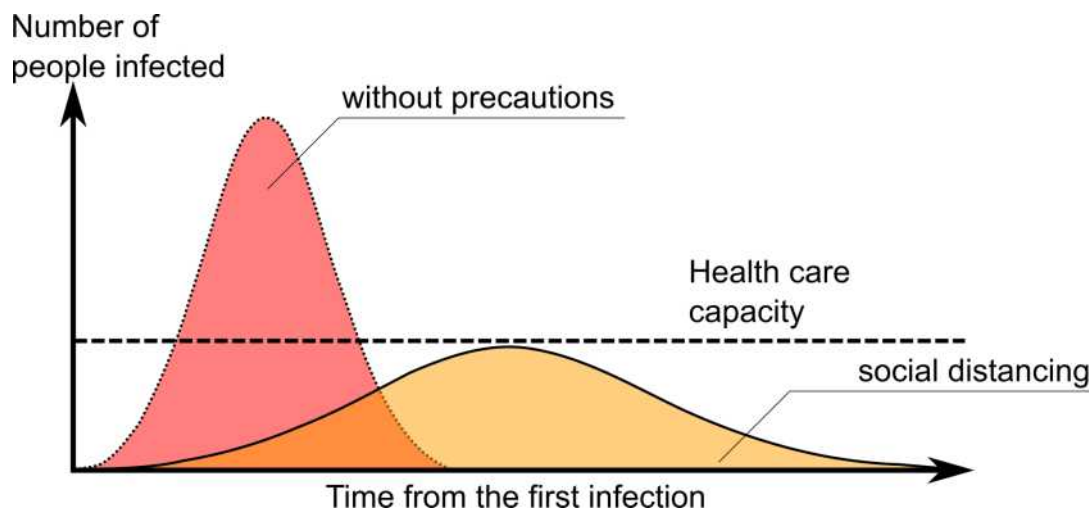

Bild 1. Den numera ikoniserade platta ut kurvan-grafen.
Grafik: "COVID-19 Health care limit", Johannes Kalliauer via Wikimedia Commons (2020, CC BY-SA)

PREPRINTS OCH PEER REVIEW

I samband med ihållande magkrasslighet och illamående i mars–april någon gång sökte jag själv (jag är inte heller *immun* mot hälsogooglande, haha) efter studier som bekräftade att magproblem kunde vara enda symtom på covid-19 ... Just detta fanns beskrivet i ett så kallat preprint från kinesiska forskare, visade min sökning.

Brådskan att snabbt sprida observationer och forskningsresultat och kunna använda dem för vidare forskning och som grund för medicinska och politiska beslut har också gjort att den här publiceringsformen syns lite mer än vanligt utanför akademins murar. Ett preprint är ett artikelmanus som ännu inte genomgått den oberoende, kollegiala sakkunniggranskningen som är standard inom tidskriftspublicerade forskningsartiklar (peer review), utan publiceras direkt i någon snabbare kanal, till exempel dedikerade preprint-arkiv som medRxiv och bioRxiv.² I en artikel i Vetenskapsrådets tidning *Curie* från slutet av april uppger Richard Sever, medgrundare till medRxiv och bioRxiv, att de vid tidpunkten publicerade över femtio preprints kopplade till Covid-19 per dag,³ så det är en stadig flod med forskningsresultat som läggs upp som preprints.

Den snabba publiceringen är viktig för forskningen, men den kan också vara problematisk om exempelvis media eller privatpersoner som delar resultat plockade från preprints inte förstår deras publikationsstatus, eller inte är transparenta med det i sin förmedling. Sakkunniggranskning är förstås inte en hundra procentig garanti för att studien inte har några brister, men den är ytterligare ett filter, med anonyma granskare som ges i uppgift att nagelfara artikelns kvalitet. I relation till långsammare publiceringsformer, som sakkunnig-

granskade artiklar eller till och med metastudier som aggregerar resultat från många sådana, är preprints ett kvickt alternativ – men värderingen av enskilda, ogranskade studier och deras eventuella relevans för ändring av klinisk eller samhällslig praxis bör göras med stor försiktighet och av en profession som har förmågan att bedöma det. Sakkunniggranskning är ingen hundra procentig garanti, förstås, även sakkunniggranskade artiklar publicerade i välrenommerade tidskrifter kan hålla dålig kvalitet,⁴ men förmodligen det bästa vi har för tillfället.

Mitt magont då, var det covid-19? Vem vet, en enskild medicinsk artikel hjälper inte en lätt hypokondrisk humanist att ställa diagnos. Men hastigheten i synliggörandet av forskningsresultat oavsett mognad har varit intressant att följa i samband med pandemin – eller *infodemin*, som man också kan kalla den.⁵ Inte sällan ser man uttryck som "forskning visar att ..." och liknande. Dessa riskerar att klumpa ihop olika nivåer av publicering av forskningsresultat, och spännvidden mellan konsensus, ifrågasättande och pågående dialog som är en naturlig del av forskningsprocessen.

DATAVISUALISERING OCH FÖRGIVETTAGNA RAMAR

Vi har vant oss vid att titta på varianter av den här numera smått ikoniserade illustrationen (bild 1).

En kurva som synliggör vikten av att sakta in smittspridningen för att sjukvården ska kunna hantera alla sjuka som behöver vård. Beroende på intresse och förmåga kanske bilden för många är den främsta ingången till hur smittbekämpning, snarare än text.

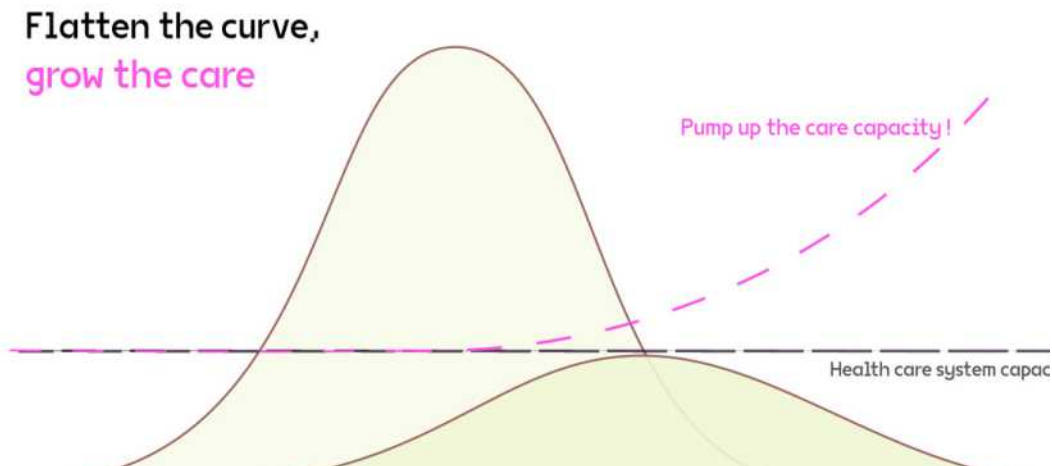

Bild 2. Alternativ graf med stigande samhällelig vårdkapacitet.
Grafik: *Pirate care syllabus*, <https://syllabus.pirate.care/topic/coronanotes/> (CC BY SA).

Men varför är linjen för vårdapparaters kapacitet konstant, eller varför är den så låg? Förvisso har bilden sina pedagogiska poänger, men vilka alternativa möjligheter döljer bilden, hur skulle vi kunna se på frågan på ett annat sätt?

För det är inte av gud givet att vården har så begränsade resurser som den har, naturligtvis. Precis som för biblioteken är det ett resultat av politiska beslut, som har prioriterat låga skattenivåer, privatiseringar, m.m., framför en resursstark sjukvård och äldreomsorg.

En alternativ bild är den här (bild 2), i den här varianten från den intressanta kollektiva lärplattformen *pirate.care*.⁶ Den synliggör att det går att tänka annorlunda kring sjukvårdens kapacitet, vi kan som samhälle använda pandemin som en påminnelse att "grow the care". Som författarna bakom covid-19-temat på *pirate.care* uttrycker det:

[W]e want to claim that "Flatten the Curve" is not enough. Not only do we want to keep the spread of the contagion within the limits of health care system's capacity, but rather that the social crisis resulting from the response to and the aftermath of the pandemic will require a re-focusing of societies on modalities and capacities of care.

Såväl texter som bilder ramas in av underliggande antaganden och förgivettaganden, som kanske syns först när olika varianter läggs bredvid varandra för en jämförelse. Hur information visualiseras är viktigt, och inte så neutralt som man kan tro. Bilder kan vara mycket effektiva både i att dölja saker och att synliggöra dem.

- 1) Rasmus Fleischer gör intressanta observationer av bland annat övergången från fokus på epidemiologi till fokus på immunologi på sin blogg *Copyriot*, se <https://copyriot.se/> från slutet av mars 2020 och framåt.
- 2) Se <https://www.medrxiv.org/> och <https://www.biorxiv.org/>.
- 3) Nilsson, Sara (28 april 2020). "Jakten på snabba resultat". *Curie*. URL: <https://www.tidningencurie.se/nyheter/2020/04/28/jakten-pa-snabba-resultat/> (Kollad 2020-06-20)
- 4) Se exempelvis *Lancets* avpublicering av en kontroversiell artikel som sades bevisa en koppling mellan vaccin och autism, som trots att den visade sig vara felaktig, fortfarande sprids inom anti-vaccin-kretsar. Läs mer i Eggerston, Laura (9 mars 2010), "Lancet retracts 12-year-old article linking autism to MMR vaccines". *CMAJ*, 182:4. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2831678/> (Kollad 2020-06-20)
- 5) Se Department of Global Communications, FN (31 mars 2020). "UN tackles 'infodemic' of misinformation and cybercrime in COVID-19 crisis". URL: <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/un-tackling-'infodemic'-misinformation-and-cybercrime-covid-19> (Kollad 2020-06-20)
- 6) <https://syllabus.pirate.care/topic/coronanotes/>

Sju forslag for den nære framtida

Vad kan biblioteken lära av coronakrisen? Vad framstår som viktiga frågor att ta itu med efter krisen?

Text: Anders Ericson

No i mars og april har eg lese meir nyheiter og sett meir tv enn på lenge. Det har vore som å leve i ein spennande Netflix-serie, med stadige vekslingar mellom ulike dramatiske element. Men med éin saknad: Dramaet som vil oppstå når helsekrisa vil avløyssast av den økonomiske og sosioøkonomiske krisa. Dramaet som oppstår når politikarane i desember og neste desember og desember 2022 skal vedta kommunebudsjetta. Der dei, med sterkt redusert skatteinngang, skal prioritere mellom helse, eldreomsorg, sosialvesen, skole og ... kultur og bibliotek. Dette er situasjonar som er nærmast tabu i norsk presse og offentlegheit, med unntak av venstresidas aviser og Kommunal Rapport, fagorganet til KS (tilsvarande SKR).

Ein kan velje å vere optimist og håpe at det ikkje blir så ille. Då kan perioden under og etter koronaen bli eit spennande laboratorium for utvikling av nye metodar og offensive strategiar for kultur- og kunnskapsformidling i bibliotek.

Spesielt kunnskapen må vi slå vakt om i slike tider, men denne har biblioteka hatt mindre fokus på de siste åra. Mens folkeopplysing i generasjonar var ein sentral berebjelke for folkebiblioteket, fekk Google oss til å tru, også bibliotekarar, at folk var blitt sjølvforsynte med informasjon og kunnskap for all framtid.

Ein skal ikkje lenger enn til England for å oppleve ei alvorleg krise på tiande året, der biblioteka er blitt dei store taparane lokalt, og der det er blitt daglegdags med nedleggingar, konkurranseutsetting og erstatning av fagfolk med frivillige amatørar.

Der har aktivistane gjort det klart: Der krisebiblioteka berre dekkjer folks behov for tidtrøytte (*leisure*), er dei dødsdømde. Biblioteket må vinne tilbake rolla også som kunnskapsformidlar.

Og alt på nokre få veker med stengde bibliotek (sidan 12. mars) har fagmiljøet i Norge vist seg kreativt og ope for endringar. Eit aldri så lite gjennombrøt har, gjennom god marknadsføring, funne stad for det digitale tilbodet, og mange tidlegare ikkje-eller sjeldan-brukarar veit i dag meir om folkebiblioteket enn før Koronaen.

Men no må vi førebu neste steg i forsvarskampen. Vi kan ikkje sjå på koronaen som ein pause, slik også Sari Feldman, tidlegare president for American Library Association, åttvarar mot i bokbransjeorganet PW 17. april. Vi må raskt i gang med å planleggje for ei framtid med store endringar og utfordringar.

Då må vi sjå på ulike scenario og våge å tenkje dristig.

Her nokre idear som blir drøfta i inn- og utland (sjansen til å få gjennomført det enkelte tiltaket nedanfor vil variere etter kor svekka samfunnet, infrastrukturen og demokratiet blir):

- Vi må slåst for at dei ekstraordinære «frisleppa» av digitale kunnskapskjelder, med eller utan privat avståing av vederlag eller statleg finansiering, blir permanente, gjennom utvida statleg vederlag til forfattarar og støtte til viktige forlag.
- Bibliotekfeltet bør no omsider samle og sikre alt seriøst ope tilgjengeleg materiale (OA), både forskingsmateriale og anna, og gjere det tilgjengeleg éin stad, noko det ikkje er i dag.
- For blant anna å sikre dette har finske Mikael Böök foreslått ei eiga internasjonal bibliotek-sky, utfrå at vi ikkje kan stole på dei kommersielle verken når det gjeld personvern eller uavhengighet av styresmakter. Og når det gjeld økonomisk soliditet.
- Bibliotektypane må samarbeide mykje nærmare, til dømes om strategisk viktige kunnskapsportalar både for fagfolk og folk flest, utvikla etter bibliotekprinsipp, altså uavhengig av politiske og andre omsyn. Eit godt norsk førebilde her er Helsebiblioteket.no.
- Det same gjeld digitale, nettverksbaserte «virtuelle referanstenester». Ikkje minst for eldre og andre risikogrupper, der mange vil ha angst for å møte opp fysisk i biblioteket.
- Bibliotekarar må gå føre i forsvaret av nett-nøytralitet og mot alle formar for sensur og andre anti-demokratiske idear som kjem til å vekse fram.
- Alliansar må byggjast med personar og grupper som i Koronaproessen har fått auga opp for kor sårbar kunnskapen kan vere framover. Og som ser samanhengen mellom fri tilgang til kunnskap og eit reelt demokrati.

Hof

Ex.nr:

LINDGREN, A.
Romans rövardotter
Stor stilläsa
biblioteken

I PESTENS TIDEVARV

När syrenerna för någon vecka sedan äntligen slog ut efter ett kallt maj upplevdes doften och färgprakten starkare än vanligt. Karantän och isolering är trist men kan ändå ha sina fördelar, vi kan få tid att känna och reflektera. Det stillsamma livet, i alla fall för min del, bidrar till starkare upplevelser och förnimmelser. Men icke att förglömma: den onda pandemin för, som vi alla vet, också med sig mycket lidande, sjukdom, död och förlust av våra nära och kära. Många förlorar sina jobb och framtiden är oviss. Den ständiga diskussionen om Sveriges förhållningsregler med råd från Folkhälsomyndighetens alla experter med Tegnell i spetsen pågår dagligen likt Rydbergs dikt "Grottesången".

Mitt i detta hemska, oförklarliga och oförutsägbara som följer i pandemins spår finns dock intressanta historiska referenser till litteratur och dramatik som kan stärka oss och ge insikt när rastlösheten gnager.

Den första i raden författare som jag kommer att tänka på är Daniel Defoe (1660-1731). När hans namn nämns tänker många på Robinson Crusoe (Kruse). Romanen kom ut 1719 och handlar om en ung man som blir skeppsbruten och lever många år helt ensam på en öde ö. Här kan man verkligen tala om karantän. Men efter ett antal år i ensamhet dyker "vilden" Fredag upp och Robinsons liv tar en klart positiv vändning, även om synen på Fredag i romanen till viss del är problematisk och i dagens ögon inkorrekt. Romanen, som blev en succé, speglar mycket av den filosofi som är typisk för upplysningstiden anda. Förnuft, optimism och vetenskap är ledorden, och en mer human syn på människan som en självständig individ börjar växa fram. Min förhoppning är förstås att även denna pandemi i bästa fall kan leda till en ny slags "upplysningstid" med ett humanare och miljövänligare samhälle. Nu var Defoe inte bara en skönlitterär författare utan även en tidig samtidskommentator och journalist med en bred produktion. 1722 gav han ut skriften *A journal of the plague year* som beskrev pestens (i detta fall lungpest) härjningar i London 1665. Denna pandemi tog cirka 100 000 människors liv bara i London!

LANDSKRONA	12.751	83.087	6.52	103.679	8.13	1.666	0.68
ÅLAND	104.730	571.610	5.46	1.020.537	9.7		
ÅLSINGBORG	229.107	1.155.442	5.0	1.881.037	8.2		
SUMMA:	747.110	3.701.138	4.95	7.027.360	9.41	130.770.4	24.053.810.4

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
MNOPQRSTUVWXYZ

bibliotekens bibliotek

EJ HEMLÅN

EJ HEMLÅN

NÅTMEH

opråk.

2017-0-06
2017-05-06
2017-05-06

47,2 % Varje dag
31,9 % Några gånger i veckan
4,9 % Någon gång i veckan
9,7 % Några gånger i månaden
5,6 % Sällan
0,7 % Aldrig

En annan litterär referens till farsot och pest är förstas Albert Camus *Pesten* från 1947. Handlingen utspelas i Algeriet och ställer en rad frågor kring människans existens och villkor. Här finns även ett klassperspektiv. Men den farsot som Camus skildrar beskriver inte i första hand den isolerade ensamheten och psykiska ohälsa som pesten för med sig. Den har också tolkats som ett inlägg i frågan om nazismens uppkomst.

10,4 % Våldigt mycket

Spännande läsning erbjuder också Boccaccios *Decamerone* från 1353, som är en skildring av pestens grymma framfart i det medeltida Europa. *Decamerone* kan beskrivas som en novellsamling med berättelser om och kring digerdöden eller svarta döden som den också kallades. Var tredje person i Europa lär ha mist livet, mer än 25 miljoner. En ramberättelse binder samman historien om ett gäng ungdomar som flyr från Florens ut på landet. För att fördriva tiden i karantän berättar de varje dag historier för varandra. Att under en pandemi förströ sig med underhållande berättelser är alltså inget nytt, eller som vi idag har möjlighet att göra, även ladda ner tv-serier och filmer. Ett flertal av berättelserna i *Decamerone* har burleska och erotiska undertoner, gärna om munkar och nunnor som har problem med att leva i celibat. Humor har ofta varit ett viktigt vapen för att hantera oro.

En mer allvarlig medeltida skildring av död och pest är allegorin *Dödsdansen* (*Dance macabre*). Här personifieras döden som ett benrangel som urskillningslöst leder en långdans med olika människor, unga damer, riddare, bönder och biskopar mot döden. Symboliken ska påminna om jordelivets fåfänga och förgänglighet. Bernt Notke (1440-1509) som gjort skulpturen av Sankt Göran och draken som finns i Storkyrkan i Stockholm har också gjort en berömd målning av dödsdansmotivet som finns i Nikolaikyrkan i Tallinn. Ingmar Bergman har i filmen "Sjunde inseglet" från 1957 inspireras av dödsdansmotivet som förekommer i slutscenen. I filmen försöker riddaren, som spelas av Max von Sydow, undkomma döden genom att spela schack med denne. Men till sist blir riddaren besegrad av döden och måste följa med i den makabra dansen. I Coronans tider uppmanas vi att leva ett mer geografiskt begränsat liv, kanske håller det dock på att ändras nu men fortfarande gäller det att hålla avstånd. Umgänge med vänner bör fortfarande helst ske med avstånd utomhus. Vi tvingas också "varva ner" vilket förhoppningsvis kanske leder till eftertanke, reflektion och ett besök på biblioteket. Med gott samvete, i alla fall för min del, får jag nu tillfälle att konsumera såväl litteratur som allahanda teveserier i stora mått. Och jag passar på att njuta av det.

Sagor

Sagor

Sagor

IN THE FUTURE
- WHAT AM I GOING TO DO MORE OF?

TICKET
ADMIT ONE PERSON
00002

TICKET
ADMIT ONE PERSON
00003

Ett gott humör
Se
Ett gott lyne

Röda Lina

BIOTEK

THINGS I COULD
E DONE INSTEAD
H'S...

Bib
bibliote
Biblioteket bäst
öppna landskap

Bibl
ska
på
ter närmade de s
ch fortsatte sin väg
F n vid svansen af en
svarte slungade, eh
Junie hotelser om att dö

- : 24

Biblioteksvännerna i Biskopsgården blev Årets förening 2019. Foto: Biblioteksvännerna i Biskopsgården.

Biblioteket behöver sina vänner — exemplet Biskopsgården

Förra numret av *bis* hade aktivism som tema. Randi Myhre berättar här om ett praktiskt och positivt exempel på biblioteksaktivism i Göteborg.

Text: Randi Myhre

Stadsdelen Biskopsgården i Göteborg är riksbekant som ett mycket problemtyngt så kallat utanförskapsområde som media gärna rapporterar om när det skjuts och bränns bilar. Men allt fantastiskt bra som händer här till vardags ger inga rubriker och det är ju det som är livet i Biskopsgården. I Biskopsgården bor drygt 30 000 invånare varav hälften är födda i Sverige, drygt 1700 i Somalia och nästa lika många är från Turkiet. Ca 900 är från Indien, följt av Irak, Iran, Jugoslavien, Syrien, Bosnien, Polen, Finland och Afghanistan. Denna språkliga mångfald är såväl en rikedom som en utmaning för biblioteket.

Biblioteksvännerna i Biskopsgården (BiB) är en religiöst och politiskt obunden ideell förening som är med och utvecklar biblioteket som mångspråkig mötesplats – boende och bibliotekarer tillsammans. Föreningen har sitt ursprung i EU-projektet Libraries for all – ESME som bedrevs 2008-2010 med ett flertal länder inblandade. Projektets syfte var att utveckla modeller för interkulturella bibliotekstjänster. All info om detta finns på projektets webbplats librariesforall.eu och i ett kapitel i boken *Det mångspråkiga biblioteket – en nödvändig utopi* (BTJ 2012). När projektet avslutades bildades vänföreningen med projektets referensgrupp av boende och bibliotekspersonal som kärna. Biblioteksvännerna fungerar sedan dess som en bro mellan boende och Biskopsgårdens bibliotek. Vänföreningen sprider information om allt som biblioteket erbjuder och bjuder in biblioteksanvändare att engagera sig, delta i aktiviteterna och också skapa nya aktiviteter. Biblioteksvännerna tar inte bara reda på vad biblioteksanvändarna vill ha ut av biblioteket utan tar också vara på deras resurser genom att fråga om de vill delta i och även hålla i aktiviteter och på så vis vara med och utveckla bibliotekets verksamhet och program till glädje för alla som bor här.

SPRÅK ÄR EN NYCKEL TILL INTEGRATION – OCH ALLA SPRÅK ÄR LIKA VÄRDEFULLA!

En stor del av Biblioteksvännernas verksamhet handlar om att anordna kostnadsfria språkkurser och språkcaféer. Alla är välkomna att lära sig engelska, arabiska, somaliska, turkiska och svenska med oss på Biskopsgårdens bibliotek. På språkträffarna lär vi oss varandras språk, lär om och av varandra, får bredare nätverk, och skapar samtidigt samhörighet och tillit, empowerment och engagemang och ger möjlighet att upptäcka allt som biblioteket erbjuder. Det senaste tillskottet är en läsecirkel på somaliska, för att träna upp läsförmågan på modersmålet.

Språkträffarna är ofta en inkörsport till att delta i fler aktiviteter på biblioteket och i stadsdelen. Från språkträffarna har föreningen rekryterat vandrare till trygghetsskapande föreningsvandringar i stadsdelen på helgkvällar då vi samtidigt plockat skräp och rapporterat släckta gatlyktor och bidragit till en snyggare, ljusare och tryggare stadsdel. Här får vi kontakt med andra, både föreningsaktiva och tjänstemän, och upptäcker stadsdelen tillsammans. Fantastisk språkträning samtidigt! Föreningarna arvoderas med 500 kr per kväll av stadsdelsförvaltningen. Våra intäkter från åtta föreningsvandringar under hösten gick till att finansiera filmerna om Biblioteksvännerna – med lite tillskott från stadsdelen och Folkbibliotekens vänner i Göteborg. Se dem gärna på Youtube: Biblioteket behöver sina vänner.

Biblioteksvännerna på föreningsvandring på Friskvaderstorget i Biskopsgården.
Foto: Biblioteksvännerna i Biskopsgården.

Flera av föreningens medlemmar har också hjälpt till med läxläsning på biblioteket och även med rekrytering av fler läxhjälpare till biblioteket. Det behövs många läxhjälpare, köerna till att få 20 minuters hjälp med läxan är långa! Genom hjälp med att skriva CV och personligt brev och referenser åt volontärer och kursledare vid jobsök har föreningen bidragit till att flera personer fått anställning.

Biblioteksvännerna anordnar också föreläsningar om språk – om minoritetsspråk, om modersmål och språkinläring. Hantverksträffarna och skrivarkurserna ger också möjlighet att utveckla både språk och kreativitet.

Vid författarbesöken på biblioteket förgyller medlemmarna kvällarna med väffelcafé och sambusacafé. Ofta blir det väfflor över och då bjuder vi barnen och de vuxna som sliter med läxorna på läxhjälp som Röda Korsets ungdomsförbund och Mattecentrum håller i.

Vi är som alltid med på Biskopsgårdens dag också – den försommardag som ideella föreningar och andra organisationer i stadsdelen visar upp sig och bjuder på utomhusfest med mat och späckat kulturprogram tillsammans med stadsdelsförvaltningen. Tusentals Biskopsgårdsbor och andra tillresande göteborgare sluter då upp vid natursköna stadsdelsparken Svarte Mosse – som förhoppningsvis snart uppklassas till stadspark i paritet med Slottsskogen. Förra året var det tioårsjubileum för Biskopsgårdens dag. I år blir det tyvärr inget evenemang på grund av covid-19 men vi får förhoppningsvis ta igen det dubbelt i juni nästa år!

I september var vi med på KulturCamping på Friskvaderstorget. Tillsammans med biblioteket bemannade vi poesivagnen och tillverkade poesi-pins med ett hundratal barn. I avsaknad

av ett kulturhus i norra Biskopsgården har föreningen Meeting-Plays dragit igång den här kreativa manifestationen för andra året i rad där husvagnar ommålade och omvandlade till teater- och poesivagnar dras fram, tipis byggs upp, konditoriet och torget blir scener. Lokala kulturföreningar, författare, poeter, musiker, konstnärer och andra kreatörer bjuds in att tillsammans med alla fantastiska barn sprida kulturglädje. Hallå beslutsfattare i Göteborg – vi behöver ett kulturhus i Biskopsgården!

Vad kostade alla de här aktiviteterna som vi genomförde 2019? I reda pengar kostade det föreningen sammanlagt 3 727 kr. Vi slipper kostnader för lokaler. Dem bjuder biblioteket och Göteborgs folkhögskolas filial på. Folkhögskolan ligger vägg i vägg med biblioteket och vi har fått kodkort för att kunna använda lokalerna. Biblioteket står för te, kaffe och småkakor. Studieförbundet ABF Göteborg, Ibn Rushd Västra Götaland och NBV står för kursledararvodena för fem av våra åtta kurser. Det är kanske inte så vanligt att en förening och ett bibliotek samarbetar med flera studieförbund samtidigt, men vårt argument är att Biskopsgården behöver allt stöd vi kan få. Resterande är många timmars ideellt arbete som genomförs av våra fantastiska medlemmar och volontärer.

Från Socialhögskolan har föreningen tagit emot åtta förstaårsstudenter, blivande socionomer som har gjort fältstudier och uppsatsarbete om volontärarbete och om föreningslivet och biblioteket som forum för integration.

Under 2019 genomförde Biblioteksvännerna i Biskopsgården sammanlagt 195 aktiviteter och arrangemang på Biskopsgårdens bibliotek och tio aktiviteter ute i stadsdelen. Detta uppmärk-

sammades i stadsdelen och vi blev utsedda till årets förening vilket gav både pengar och ära. Att en vänförening under ett år anordnat så många aktiviteter öppna för alla på ett bibliotek – är det unikt? Vi vill gärna få kontakt med fler vänföreningar och bibliotek som jobbar utvecklingsinriktat med boendemedverkan runtom i landet för att få mer inspiration och nya idéer!

Tack vare ett stipendium från Svensk biblioteksförening gjorde fyra personer från Biblioteksvännerna och Biskopsgårdens bibliotek en studieresa till Toronto Public Library i Kanada i september 2019 för att lära av hur folkbiblioteken i Toronto samarbetar med volontärer. Där är 2 500 volontärer om året engagerade i mentorskapsprogram, lästräning för barn, lästräning för vuxna, referensgrupper med ungdomar m.m. Helt fantastiskt välorganiserat! Förutsättningarna är ju inte riktigt desamma men erfarenheterna är mycket intressanta. Där jobbar många gymnasieungdomar som volontärer några timmar i månaden medan våra elever här har några veckors arbetsplatspraktik istället. Nu ska vi se vad vi kan ta med oss från Toronto och implementera här. På vårt senaste styrelsemöte på Jitsi Meet bestämde vi att prata om det på vår föreningsvandring i Biskopsgården den 13 juni. "Toronto – Biskopsgården. Vad tar vi med oss hit?" Läs mer om studieresan på föreningens hemsida www.bibvannerna.se. Gå gärna med i föreningen och få vårt nyhetsbrev!

*Randi Myhre
biblioteksaktivist*

TIPS TILL BIBLIOTEKEN:

Boken och samtalskortet *Svenska på jobbet* (2019) av Randi Myhre och Carina Blomgren. Samtalskortet är en ingång till att prata om arbete och "sociala koder" – med översättningar av kompetenserna till sex av de största språken bland nyanlända idag så man slipper gå omvägen via Lexin och Google translate. Toppen för språkcaféer, handledare på arbetsplatser, syo, sfi-lärare, yrkeslärare, arbetsmarknadsenheter med flera.

- Officiell webbplats: <https://www.svenskapajobbet.se/>
- Svenska på jobbet-materialet finns även hos Adlibris, BTJ med flera
- Svenska på jobbet's två nyhetsbrev, med recensioner, tips på användningsområden med mera: <https://www.svenskapajobbet.se/new-page-2>
- Forum Skill:s övriga utbildningsmaterial: <https://www.forumskill.se/bestall-material>

PENGAR TILL BIBLIOTEKSVÄNNER!

Randi Myhre mejlade häromdagen att Biblioteksvännerna i Biskopsgården nyligen har fått en glädjande nyhet: Föreningen har beviljats 1,7 miljoner kronor från Delegationen mot segregation! Syftet är att genomföra ett projekt för stärka den sociala sammanhållningen i stadsdelen, bland annat genom att stödja föreningslivet (det finns ca 50 föreningar i området!), öka samarbetet mellan föreningarna, ordna "föreningssafaridagar", fokusgrupper med invånarna, en Open Space-konferens och en gemensam hemsida.

Randi Myhre skriver också: "Och nu på onsdag drar Biblioteksvännerna igång sommarspråkcafé i fruktlunden i samarbete med Odla-föreningen i Biskopsgården som genomför barnaktiviteter i odlingen intill under samma tid." *bis* kommer att följa upp vad som händer i kommande nummer!

Lena Lundgren

”En inföddes argöt” — om språket i sociala medier

Text: Tobias Nordberg

Ibland sköter jag de konton i sociala medier som vi förfogar över vid det bibliotek där jag arbetar. Jag är inte särskilt bra på det. Oftast tar mina tankar något hopp åt fel håll och jag skriver ett inlägg som blir antingen outhärdligt tråkigt eller alltför tillkrånglat. Jag vet inte om det är rimligast att skylla på språklig begränsning eller brist på social förståelse men hur jag än försöker lyckas jag aldrig helt knäcka koden för vilken typ av ton och uttryck som lämpar sig i sammanhanget. Gustaf Fröding beskriver känslan väl i en postumt publicerad dikt (men syftar förmodligen på något annat än sociala medier):

Och ibland har jag talat en inföddes argöt,
men beständigt på tok, det var svårt att förstå,
det blef aldrig i lifvet begripet¹

Nu skriver jag ändå en text om denna gåta. Läs den alltså på egen risk.

Få av oss som har någon erfarenhet av sociala medier och hur de används skulle väl hävda, att det som i allmänhet förmedlas via sådana kanaler nödvändigtvis är särskilt viktigt. Så förhåller det sig å andra sidan med nästan alla våra vardagliga konversationer även på andra arenor. Vi byter några ord om gårdagens match, om vädret i påskas eller om vilka planer vi har för semestern utan att därmed förvänta oss att den vi pratar med ska ha något djupare intresse av vad vi säger. Varför gör vi så? Svaret måste vara att vi är sociala varelser, vi vill dela med oss av vad vi har upplevt och vad vi går och funderar på. Det får oss att känna oss sedda, känna oss verkliga. *Nationalencyclopedin* skriver angående sociala medier att de ”kan skiljas från massmedier genom att de bygger på ett innehåll som produceras av dem som använder dem” och att medan ”massmedier processar sitt innehåll genom en professionell organisation kan sociala medier beskrivas som nätverk där många kommunicerar med många”. Det är visserligen korrekt i sak men relevansen i att jämföra med traditionella massmedier kan ifrågasättas.

Sociala medier liknar, till funktion och innehåll, inte tidningar, radio och TV så mycket som de liknar en sorts hybrid mellan postväsendet, telefonnätet och en anslagsstavla. Kanske är det alltså mer givande att i likhet med Magnus Andersson, som diskuterar frågan i sitt bidrag

till antologin *Sociala medier – vetenskapliga perspektiv*,² snarare se dem som en kontext för social interaktion. Du öppnar inte Instagram för att få reda på vad som händer i Syrien och bläddrar inte i DN för att du känner dig en smula sällskapssjuk. För att vi bättre ska förstå själva företeelsen bör betoningen huvudsakligen ligga på ”sociala” och inte på ”medier”. Det senare ordet riskerar att leda tankarna åt fel håll.

Syftet med bibliotekets närvaro i sociala medier kan och bör vara mångfacetterat. Det ska ta hänsyn både till digitalt infödda (som rör sig med självklarhet i en digital miljö) och till digitala invandrare (som i varierande grad befinner sig i en utpräglad läroprocess). I en policy för sociala medier som jag var delaktig i att ta fram, valde vi att i första hand betrakta detta syfte ur tre likvärdiga aspekter:

- *Spridning*. Med hjälp av sociala medier kan biblioteket på ett enkelt sätt nå ut med information om sin verksamhet till sina användare.
- *Relationsskapande*. Biblioteket kommunicerar med sina användare och bygger på så sätt upp ett förtroende hos dem.
- *Referensarbete*. Sociala medier används till att bedriva digitalt referensarbete och främja digital källkritik.

Ett syfte som spreter åt så vitt skilda håll kräver en flexibilitet i tilltalet, vilket riskerar att göra det svårt för följarna att förstå vad det är för typ av konto de följer. Det för oss in på genrebegreppet och dess förhållande till sociala medier.

För att kunna hantera modern kommunikationsteknik krävs viss kunskap om genrer och vad som utmärker dem. Det menar språkforskaren Theres Bellander i en artikel i tidskriften *Framtider* från 2011.³ Det räcker inte att besitta en allmän tal- och skrivförmåga – vi måste också veta vilket språkbruk som passar till en viss teknik och till en viss situation. I bästa fall kan då de språkdrag som präglar en text fungera som en typ av index som förklarar vilken genre den specifika texten tillhör. Språkdragen utgör därmed en grund för contextualisering; de placerar inlägget i ett sammanhang och markerar vilken genre det tillhör.

Samma slutsats kan dras av vad en annan språkforskarer, Per Ledin, skriver om index i sin forskningsöversikt kring genrebegreppet: "index har bl.a. uppgiften att peka ut ett objekt och bestämma dess plats inom ett system".⁴ Även språkdrag kan därmed fungera som index. Ledin betonar vidare att ett utmärkande drag för moderna genre-teorier är avståndstagandet från klassificering utifrån språkliga egenskaper till fördel för en klassificering som utgår från textens sociala funktion. Som sådana sociala funktioner kan de ovan återgivna aspekterna på syftet med bibliotekets digitala närvaro (spridning, relations-skapande och referensarbete) betraktas. Det gäller åtminstone i den mån de faktiskt särskiljs genom mer eller mindre specifika språkdrag. Dessa fyller nämligen en viktig funktion i att beteckna genren, låt vara att de inte utgör den.

Här är inte rätt plats att i detalj diskutera vad som kännetecknar de genrer som framspringer ur den digitala kommunikationens sociala funktioner. Istället kan vi konstatera att nästan allt som svenska folkbibliotek regelbundet publicerar i sociala medier handlar om att informera om den egna verksamheten och därmed kan föras till kategorin spridning. Ett fåtal inlägg kan också kategoriseras som relationsskapande men referensarbetet lyser i stort sett med sin frånvaro. Förmodligen uppfattas kategorin som främmande i sammanhanget. Vi möter i stort sett aldrig någon som bedriver digitalt referensarbete via sociala medier men stöter dagligen på organisationer och företag som försöker bygga relationer till potentiella kunder och på olika sätt marknadsföra sin verksamhet. När en så stor del av de texter vi ser i sociala medier tillhör samma genre finns det risk att vi börjar förväxla denna med uttrycksformen, att vi börjar se exempelvis Facebookinlägg som en genre. Gör vi det kommer det att bli näst intill omöjligt att använda soci-

ala medier som ett egentligt hjälpmedel i den mångskiftande verksamhet som folkbiblioteken ägnar sig åt och det kommer att gå "beständigt på tok" när vi försöker.

Biblioteket måste alltså besluta sig för hur och i vilket syfte det egentligen vill använda sociala medier och förstå hur det ska anpassa språkbruk och ordval efter de olika genrer som förekommer inom mediet. Det måste lyckas tala "en inföddes argöt" på ett mer begripligt sätt än en hypotetisk Twitter-Fröding. Om det lyckas med det kan sociala medier vara en alldeles utmärkt arena för en mängd olika typer av biblioteksverksamhet. Åtminstone om de hanteras av någon som förstår sig bättre på dem än jag.

- 1) Dikten är hämtad ur en samling med tonsättningar av Fröding med musik av Torgny Björk och illustrationer av Owe Junsjö, utgiven 1979. *30 dikter*. Stockholm: Författarförlaget.
- 2) Olsson, Tobias (red.) (2017). *Sociala medier: vetenskapliga perspektiv*. Malmö: Gleerups.
- 3) Bellander, Theres (2011). "Sociala mediernas inverkan på språket". *Framtider* (2011:2). s. 16–18. Stockholm: Institutet för framtidsstudier
- 4) Ledin, Per. (1996). *Genrebegreppet: en forskningsöversikt*. Lund: Institutionen för nordiska språk. Lunds universitet. URL: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:oru:diva-32804>

Vi är skolbibliotekarier

Text: Sebastian Lönnlöv

Illustration: Stellan Klint

Vi sitter i personalrummet, första dagen efter sommarlovet, och dricker kaffe med en blandad grupp av övrig personal – alla som inte har ferietjänst. Någon frågar glatt vilka som ska gå på uppstartsmiddagen nästa vecka. Elevhälsan sitter tysta, tittar åt ett odefinierbart håll. De är inhyrda från ett företag, tillhör inte skolan, bjuds inte in till möten eller middagar.

Vi klappar den halvt utbrända specialpedagogen på axeln, kramar kuratorn, undrar vem av studie- och yrkesvägledarna som försvinner nu när sparkravet har presenterats, hälsar på den nya biträdande rektorn och undrar om hon har förstått att hon ska få avveckla sin egen tjänst innan visstidsanställningen tar slut.

Vi var på informationsmötet innan sommaren och vet att ekonomilinjerna ska bort, att de attraherade för många elever från den intilliggande förorten, den vars gymnasieskola lades ner för fem år sedan. Vi måste satsa på program med höga intagningspoäng, hög genomströmning, bra betygssnitt. Vi måste vara attraktiva, utvärdera och vässa, bli regionens bästa skola, nå våra högt ställda mål.

Vi jobbar på en kommunal skola, en friskola, en del av en koncern, en idédriven verksamhet, en värderingsbaserad verksamhet, en skola som sticker ut, en skola som lockar elever. Rätt elever.

Vi är skolbibliotekarier, bibliotekspedagoger, lärarbibliotekarier, biblioteksassistenter. Vi jobbar i mediateket, infoteket, mikroteket, biblioteket. Vi har eller har inte gått bibliotekarieutbildningen, skrev aldrig klart uppsatsen, fick jobb efter första terminen.

Vi är glada över att slippa jobba kvällar, helger, somrar. Vi vill aldrig gå tillbaka till folkbibliotek, högskolebibliotek, specialbibliotek. Vi har aldrig haft så roligt på jobbet. Vi har så himla härliga elever. Vi får så många avancerade frågor varje dag. Vi jobbar verkligen med det vi utbildade oss till.

Vi har ett väl fungerande nätverk för erfarenhetsutbyte. Vi är det enda egentliga skolbiblioteket på så många mils avstånd att det inte finns någon att nätverka med. Vi har en kollega, två kollegor, jobbar ensamma.

Vi är en på sexhundra elever, en på niohundra, två på tvåtusen. Vi jobbar femtio, sjuttiofem, åttio, hundra procent. Vi har tre skolor vi växlar mellan. Vi har hand om en hel kommun. Vi säger att vi är underbemannade, men lägger snabbt till: "Det är man ju alltid."

Vi har en stor och fin lokal, luftig och ljus, centralt placerad, skolans hjärta. Vi håller till på den gamla vinden där inga elever passerar, men vi har helt fantastiska takfönster. Vi ligger i källaren och kan se elevernas skor strömma mot stora trappan.

Biblioteket är också aula, hyllorna har hjul för att kunna skjutas in mot väggarna när det är dags för samling. Vi har ingen lokal alls. Biblioteket är en kompetens, inte ett rum.

Vi har soffor från sjuttioalet, snurror och gulbleka affischer, hyllor så höga att vi bara kan använda halva om lågstadiebarnen ska kunna nå upp. Vi har satsat stort och fräschat upp, allting blänker, dammet samlar sig.

Vi har öppet hela skoldagen. Vi har öppet två timmar om dagen, fyra timmar i veckan. Vi har öppet på lunchrasten. Vårt kontor är en liten bur med glasväggar, precis bakom informationsdisken. Vårt kontor ligger i källaren, vi delar det med elevassistenterna. Disken är allt vi har att hålla oss fast i.

För att gå på toaletten måste vi lämna biblioteket. För att hämta kaffe måste vi gå tre våningar nedåt, uppåt. När vi tömt inkastet bär vi bokhögarna upp för fyra trappor, hissen är så långsam, ligger för långt bort. Lärarna ler och skrattar, vi möter deras glada blickar över högen med kapitelböcker, ler tillbaka, men det syns nog ändå inte.

FIN

Vi har elever som alltid sitter under ett bord i biblioteket. De trivs bäst där. Vi har elever som sover i läsfåtöljerna, grovhånglar i grupprummet, får epileptiska anfall av lysrörsskenet, klättrar på bokhyllorna, kastar snus på fönstren.

Vi har elever som klottrar, svär, skär sig, sondmatas, blir utbrända redan i sjuan. Vi har drogförsäljning mellan hyllorna, trivselregler och konsekvenstrappa. Vi bygger relationer, sätter gränser, prioriterar studiero, kallar in rektorn.

Vi har elever som ger oss egenhändigt tillverkade vykort och lerfigurer, elever som skolkar för att få prata med oss, elever som saknar skolan hela sommarlovet, elever som älskar att läsa, elever som aldrig har läst en bok.

Vi har elever som ska bli läkare, advokater, elektriker, youtubers. Vi har elever som tänker läsa till lärare, men nästan aldrig någon som drömmer om att bli bibliotekarie. Tolvåringar som vill ta sitt liv. Elvaåringar som vi vet kommer bli kriminella.

Vi stryker de utvisade eleverna ur systemet, låter bli att fråga för mycket när de som inte har uppehållstillstånd lämnar tillbaka alla sina böcker, hoppas att de bara i all hast har blivit förflyttade till någon annan kommun, femtio mil från kompisarna.

Vi jobbar på stökiga skolor, lugna skolor, välfungerande skolor, röriga skolor, skolor i fritt fall, skolor som går åt rätt håll. Vi har rektorer som förstår vårt värde och ser till att vi är integrerade i undervisningen. Vi har rektorer som struntar totalt i vad vi gör och stoltserar med att de ger oss fria händer.

Vi har intendenten som chef, vi har en biträdande rektor som chef, vi vet inte riktigt vem som är vår chef. I julgåva från skolledningen får vi en påse med skumtomtar som är mer hårda än sega, bästföredatumet gick ut för fyra månader sedan.

Vi har en budget som inte räcker till någonting. Vi vet inte ens ifall vi har en budget. Vi söker stipendier, kulturrådsbidrag, letar på loppisar, köper gallrade böcker från det lokala folkbiblioteket, tar med lite böcker hemifrån.

Vi läser listorna och beställer allt vi tror att våra elever kan ha nytta eller nöje av. Vi har inte tid att läsa listorna. Vi har inte råd med listorna. Vi hinner inte använda upp vår budget, det är för mycket annat.

Det är värst vid terminsstarten, terminsslutet, nationella proven, när gymnasiearbetena drar igång. Det är lite lugnare ett par veckor i början på vårterminen.

Vi har bra kontakt med arbetslagen, vi är en pedagogisk resurs, en uppskattad funktion. Vi är ute i alla klasser, når fram till alla elever, har en progressionsmodell, förbereder eleverna för högstadiet, gymnasiet, högskolan, utvecklar deras informationskompetens, mässar om källkritik, jobbar språkutvecklande, väcker läsglädje.

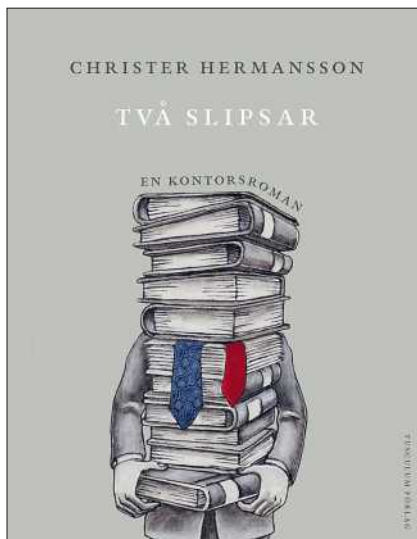
Vi kompletterar pedagogernas ämnesdidaktiska kompetens med vår informationskompetens. Vi hinner sällan ut i klassrummen. Pedagogerna är ändå inte intresserade och vi är inte ens med på utskickslistan inför skolmötena.

Det dräller in klasser några gånger per dag, då tar vi hand om dem så gott vi kan, städar undan det värsta kaoset efteråt.

Vi ler i marknadsföringsmaterialet.

Lättsam och stimulerande kontorshumor från Hermansson

Christer Hermansson (2020). *Två slipsar: en kontorsroman*. [Mariefred]: Tusculum förlag

Titeln på Christer Hermansson senaste roman *Två slipsar* har liksom ett flertal av Hermanssons tidigare romaner absurda förtecken. Handlingen tilldrar sig en slags Kafkaliknande organisationskultur där huvudpersonen Konrad Bayer arbetar som administratör. Konrad är en ganska ordinär person med förkärlek för slipsar, och har ett antal av dem i sin garderob. Ibland roar han sig också med att köpa en ny. Men slipsarna som hänger i garderoben, eller som visas i skyltfönstren, lever också ett slags eget liv. Varje slips har sin historia och status. Om är de exempelvis av siden eller polyester har viss betydelse eller var de är tillverkade. Detta är viktiga frågor om man är en slips.

Konrad väljer alltid med omsorg vilken slips som ska bäras för dagen och när den är på plats runt hans hals blir slipsens roll närmast att agera som en slags dold kamera. Den noterar och ser vad som händer i Konrads liv och i Organisationen där det enligt cheferna råder en *stabil hierarki*.

Till Hermanssons läromästare kan jag spåra både Kafka och Gogol, liksom svenska humorister som Claes Hylingers patafysiska sällskap i Göteborg.

Som i ett mantra förklarar cheferna med återkommande ledord för medarbetarna, hur viktigt det är med *tillit*, *transparens* och *tydlighet* för arbetet. Ord som exempelvis *agila*, *proaktiva* och *iterativa processer* radas upp tillsammans med mer eller mindre trendiga fraser som *att ligga i framkant* och *jobba brett*, eller att arbeta i *årshjul*. En del ord måste jag också slå upp eftersom jag inte vet vad de betyder, men jag anar ironin i det byråkratiska språket.

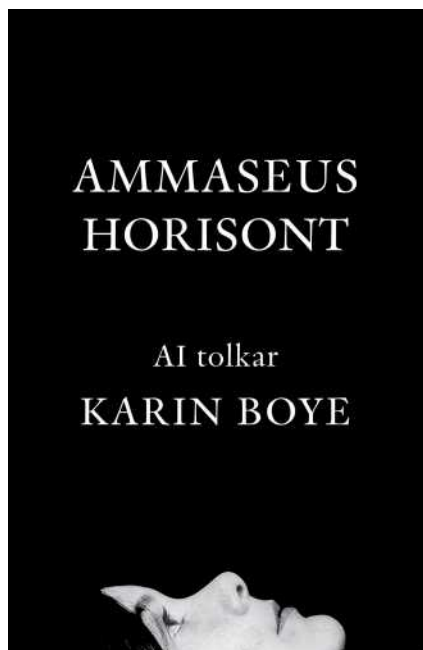
Men en hel del av de uttryck och termer som Christer Hermansson laborerar och kryddar texten med känner många av oss säkert känner igen från diverse omorganiseringar på våra arbetsplatser. Otaliga planeringsdagar med post-it lappar som ska ringa in, förklara, och tydliggöra något begrepp eller problem och eviga möten med sömniga PowerPointpresentationer.

Att Christer Hermansson som arbetar som kulturchef i Strängnäs har stor erfarenhet av administrativa och byråkratiska miljöer där han hämtat stoff och inspiration till romanen är det ingen tvekan om. Och för den som känner sig uttråkad av allt för många oinspirerande personalmöten i en stelbent organisation är *Två slipsar* en roman som stimulerar till eftertanke i ett lättsamt och humoristiskt perspektiv.

Annsöfi Lindberg

Kan AI dikta?

AI tolkar Karin Boye (2020). *Ammaseus Horisont*.
Malmö: Svensk Sci Fi.

Posthumanismens tidevarv är här! Eller är det verkligen det? Visserligen finns det människor som opererar in chip under huden och bilar som rattar i trafiken utan att behöva vare sig förare eller passagerare. Lägg därtill humanoida robotar i äldrevården, ansiktsgenkänning i närbutikerna eller live-sända deep fake-politiker i TV-rutan, och tanken känns inte särskilt främmande. AI – artificiell intelligens – tränas numera till att skapa musik, producera bildkonst och till och med litteratur, allt naturliga inslag i den nya ålderns digitala experimentlåda. Vid en summering pekar faktiskt mycket på att vi redan befinner oss mitt i en artificiell revolution, och nu kanske också påskyndad av coronakrisen.

Ammaseus Horisont är resultatet av just ett sådant AI-experiment i vilket Malmöförlaget Svensk Sci fi kommit på idén att träna upp ett artificiellt neuralt nätverk till att producera egna textkluster inspirerade av Karin Boyes poesi.

Låter det svårt? Jo, på hemsidan länkas ett tolvsidigt dokument som sammanfattar den gradvisa kalibreringen av den

träningssätt som utvecklats för bästa poetiska resultat. Utan att förlora oss i teknikaliteter kan nämnas att den slutliga körningen tog 20 timmar och gjordes i sammanlagt 41 800 cykler på en superdator som sedan tidigare redan behärskade engelska. Den stora svårigheten verkar i slutändan ha legat i att ge det neurala nätverket så mycket träning som möjligt på Karin Boyes diktning, utan att det började plagiera.

Den stora svårigheten ja, som poesi-läsare bedömer jag när allt kommer omkring inte textens tillgänglighet utifrån tekniska kvalifikationer utan i litterära kvaliteter. Så resultatet då? Generellt kan man säga att en hel del Boye-tematik slår igenom, det är dröm och ljus, Gud, änglar, ångest och ensamhet i världen. En sorts kretskortsexistentialism, om man så vill. Formmässigt är det korta dikter präglade av en hel del upprepningar, som om anaforen som litterärt stilmedel tilltalat AI:ns ordningssinne. Kanske kunde dikterna faktiskt fungera för den mindre nogräknade läsaren, men så kommer grodorna, plötsliga hugskott från serverns utmarker som lite för ofta bryter av det svarta med sin dräplighet:

I mörkret dröjer en stillhetens skugga
där ingen människa vill känna
de eviga rymderna.

Då är jag ledsen för dina förfärliga fötter.

Men ibland blir det faktiskt bara ekande vackert:

Är det någon på väg?
Vem som helst.

Eller till och med nyskapande, som i titeldikten:

Jag ville veta, vad som väntade
de döda har sökt oss
i sömn låg vi hemma.
Ammaseus horisont,
Ammaseus Horisont.

Vem eller vad Ammaseus egentligen är vet bara AI:n själv.

Den ryske litteraturvetaren Michail Bachtin skrev för drygt hundra år sedan om livets förhållande till konsten. Han menade att sambandet dem emellan riske-

rade att bli något enbart yttre, något mekaniskt. För att en inre enhet ska uppstå måste ett visst ansvar axlas. ”För det som jag förstått och upplevt i konsten är jag skyldig att svara med mitt liv, så att allt det som jag upplevt och förstått inte skall vara verkningslöst i livet.”

Bachtins ord förstärker en intuitiv fråga som återkommer i läsningen av datorpoesin: Vad ska jag läsa in i orden när jag inte ens kan börja att föreställa mig subjektet bakom jaget? Hur hanterar jag som läsare det faktum att inga av dikternas känslor är kända, inga av erfarenheterna levda? Ju mer jag tänker på det, desto svårare blir det att komma runt. Jag försöker att förhålla mig till texten som bara text, intalar mig att den kan ha lika högt värde som valfritt författarlöst antikt fragment, men förvånar mig själv med att inte hålla med. Det är själva vetenskapen om att datorn står bakom ordkombinationerna som är problemet. Jag har avslöjat mig själv som art-chauvinist.

Ett artificiellt neuralt nätverk är konstruerat för att efterlikna en biologisk hjärna, med perceptroner istället för neuroner och synapser. Analogin är omedelbar, vad är hjärnan mer än ett enormt snillrikt nätverk som skickar elektriska impulser dagarna i ända? En artificiell intelligens borde ha alla möjligheter att inte bara efterlikna utan överträffa sin mänskliga förlaga. Antalet möjliga kopplingar i ett nätverk som inte hindras av några fytiga, fysiska barriärer, som ett mänskligt pannben, måste ju vara oändligt. Något ligger det nog ändå i det, åtminstone om man beaktar symbolvärdet i att de mänskliga schackmästarna nu fått se sig slagna av sina datorer.

Med det sagt, den erfarenhet som läsningen av *Ammaseus Horisont* ger mig vittnar om att det ändå är en bra bit kvar innan den här mima blir en Mima. Snarare framträder bilden av en väderbiten C-3PO nervöst plagierande Boyes samlade verk med en pinne i sanden på direkt order av en otålig Anakin Skywalker. Kvar blir fragment av poesi, rörda av artificiell intelligens.

Fredrik Eriksson

Bengt Berg. Foto: Lam Tsang

Håll ut – ljusare tider kommer!

Text: Bengt Berg

Ödets ironi kunde man säga när den kinesiska guldbron anländer till Slussen i kungliga huvudstaden samtidigt som coronan sprider sin fruktans glans över land och rike. Och hur var det, en lokal kinesisk marknad, en liten ormgrop, som först spred viruset? Hur är det möjligt att en så minimal smittkälla kan förvandlas till ett globalt vattenfall på så kort tid. Virusets globalisering som får världens börser att studsa, som leder till förfärande hög arbetslöshet, som tömmer gator och torg på människor, som får stora idrotts-evenemang och till och med Eurovision Song Contest att ställa in, som föser in oss alla i hemmets lugna vrå ...

Ja, det är lika skrämmande som fascinerande att se hur argument från igår idag är helt ogiltiga i den politiska debatten. En omtumlande upplevelse som i bästa fall kan gå över i eftertanke och nya perspektiv när och om viruskrisen mojnär.

Vi har att förhålla oss till flera saker samtidigt, dels det stora och ofattbara i vida världen, dels vår egen personliga tillvaro, som med ens har upphört att vara privat. Det jag gör – eller snarare inte gör – berör också alla andra i min lokala tillvaro som också är en del av den globala närvaron. Att stanna hemma har blivit en rekommendation för oss icke purunga. Karensdagarna har ersatts med uppmaning till försiktighet vid förkylningar som kanske kan vara tecken på ..., vi skall hålla flera armlängders lucka och tvätta oss oftare än morgon, middag, kväll. På koppra väntar fyllda kassar och hittills fungerar det hela alldeles utmärkt väl.

Det är lätt att oron växer i var och en, men samtidigt, som så ofta i svåra tider, visar sig människan hårbärgera sällsynta goda egenskaper: Vi hjälps åt, vi stöttar varandra, vi kommer att klara det!

Som ett brev på posten kommer en dikt farande, i den finns en tillit till de livgivande krafterna i naturen, som inger hopp och förtröstan också i mörka tider. När krafterna sviktar och hopplösheten

breder ut sig kan dikten bygga en bro över till den andra sidan, det gäller bara att hålla ut, som den norske poeten Helge Torvunds dikt vill säga oss:

HÅLL UT

Ute i landskapet som
ohejdbart är på väg
mot vårljuset
står tunna, strama och raka
lövträd i stark förväntan
med små knutna
knoppar
mini-nävar som snart skall
öppna sig
för att
hålla ut
en grön hand
ljus
framtid
Från rötterna och uppöver
stammen
in i grenarna
och ut i varje kvist
stiger saven med
budskapet:
håll
ut

(Tolkning Bengt Berg)

Hur man anordnar ett årsmöte under en pandemi

Rapport från BiS årsmöte 28 mars

Vi hade planer. Årsmötet skulle hållas på Hemgården, en anrik mötesplats i centrala Lund, och vi skulle arrangera en salong om biblioteksaktivism, ett ämne som aktualiserats efter påståenden från högersympatisörer om att tjänstepersoner missbrukar sina roller för att främja sin egen politiska agenda. Förberedelserna var egentligen färdiga till den grad att medlemmarna hade börjat anmäla sin närvaro.

Ju närmare vi kom årsmötet desto mer förstod vi att vi skulle få ändra på upplägget, och i värsta fall bli tvungna att senarelägga mötet. Den stora världens problem stod nämligen i farstun i form av covid-19. Avgörandet kom när BiS inte kunde genomföra vårt planerade deltagande på Littfest i Umeå, då hela festivalen ställdes in på grund av det som då var nya riktlinjer från Folkhälsomyndigheten. Faktum var att vi stod inför en fullfjädrad pandemi och föreningen behövde tänka om.

Styrelsen sammanträdde på ett extrainsatt styrelsemöte och fattade beslutet att årsmötet fick hållas digitalt och salongen helt enkelt inte kunde genomföras. Efter det skedde allting väldigt snabbt. Medlemmarna informerades genom ett extrainsatt nyhetsbrev (du prenumererar väl?) om de förändrade planerna, och ett digitalt rum förbereddes för årsmötet.

Så kunde årsmötet ändå genomföras på det planerade datumet, om än via datorskärmar. Själva mötet blev betydligt mindre dramatiskt än förspelet till det. Det ska sägas att uppslutningen blev mindre än den vanligtvis brukar bli på BiS årsmöten, men lyckligtvis dök tillräckligt många upp för att mötet skulle kunna fatta de nödvändiga besluten. Att planera för framtiden visade sig bli en utmaning då det var så många frågetecken kring hur covid-19 skulle utveckla sig. Och det vet vi ju fortfarande inte.

I vilket fall fortsätter föreningens arbete in i 2021 och vidare. En fortsatt satsning på tidskriften *bis* väntar, likaså ett deltagande på Angereds bokmässan. Salongen om biblioteksaktivism hoppas vi kunna genomföra vid ett senare tillfälle.

Styrelsen

VAD BESTÄMDES PÅ BIS ÅRSMÖTE?

Du kan läsa protokollet på vår hemsida foreningenbis.com!

Avsändare:
bis c/o Christian Forsell
Kobjersvägen 9A
227 38 Lund

Föreningen BiS?

BiS står för Bibliotek i Samhälle. Vi är en socialistisk biblioteksförening som verkar för att utveckla biblioteken och samhället i en mer progressiv riktning.

BiS vill att biblioteken ska

- stödja yttrandefriheten och ge tillgång till information som grund för kunskap, opinionsbildning och samhällskritik
- drivas i offentlig regi och utvecklas i dialog med användare och närsamhälle
- arbeta normkritiskt, antirasistiskt, jämställt och jämlikt
- arbeta uppsökande, läsfrämjande och vägledande med särskilt fokus på dem som riskerar att hamna på fel sida om den växande informationsklyftan
- aktivt erbjuda information, kultur och litteratur som utgör komplement och alternativ till det kommersiellt gångbara.

ENGAGERA DIG I BIS!

Vill du veta mer om BiS och kanske engagera dig i föreningen? Tveka inte att ta kontakt med oss!

KONTAKTPERSONER

Stockholm: Tobias Willstedt
tralalaisdead@hotmail.com, 0709-18 59 84
Göteborg: Anna Hallberg
anna.hallberg@kultur.goteborg.se, 031-36 83 375
Malmö: Martin Persson
oeoe@zitherlessons.net, 0737-02 37 90
Umeå: Ida Holmlund
idaholmlund@yahoo.se

Vill du bli kontaktperson på din ort?
Hör av dig!

VILL DU FÅ FLER BIBLIOTEKSNYHETER FRÅN VÄNSTERHÅLL?

BiS digitala nyhetsbrev innehåller nyheter, information och tips för dig som vill bevaka biblioteksutvecklingen ur ett vänsterperspektiv.

Det enda du behöver göra för att få nyhetsbrevet är att anmäla ditt intresse på vår hemsida foreningenbis.com.

NÄSTA NUMMER!

Nästa nummer av *bis* utkommer i september. Välkommen att skicka in ditt bidrag till redaktionen på tidskriftenbis@gmail.com senast den 17 augusti!

bis 1/2020. Foto: Martin Persson